

– TANULMÁNY –

A KERESŐMOTOROK JOGI STÁTUSA A SZÓLÁSSZABADSÁG NÉZŐPONTJÁBÓL

KOLTAY András

egyetemi tanár (NKE ÁNTK, PPKE JÁK)

1. Bevezetés – a keresőmotorok szerepe az online nyilvánosságban

Az internetes keresőmotorok jellemzően három fő tevékenységet látnak el: 1) összegyűjtik az interneten elérhető információkat egy automatizált böngészőprogram segítségével, amely a linkeket követve mozog az egyes weboldalak között (*crawling*); 2) elemzik az így összegyűjtött oldalakat, metaadatokat társítva hozzájuk és indexet építve, amelynek segítségével később megtalálhatók a megfelelő oldalak, majd 3) a felhasználó által – egy keresési szó vagy kifejezés begépelésével – kezdeményezett keresésre az index segítségével kiválogatják a keresési kritériumoknak megfelelő oldalakat, a metaadatok alapján sorrendbe állítva őket, és azokat a felhasználó elé tárják.¹

A keresőmotorok nélkül az interneten való eligazodás jelentősen elnehezülne. A legtöbb internethasználó naponta, magától értetődően veszi igénybe valamelyik keresőmotort. Amelyik tartalmat nem indexál egy keresőmotor, az az interneten szinte nem is létezik.² Ilyen értelemben a keresőmotorok ‘médiának’ tekinthetők, elvégre a rajtuk keresztül elért információk alapvető hatást gyakorolnak a felhasználók véleményére.³ Más szempontból viszont jellegükben eltérnek a hagyományos médiától, mert az általuk indexált és felhasználók elé tárt tartalmaknak nem ők a szerzői, illetve közlétevői, kiadói (*publishers*) – a keresőmotorok mindig mások tartalmait gyűjtik össze és rendezik sorba. Mindazonáltal ez a tevékenység is értelmezhető úgy, hogy a szólásszabadság védelmi körén belül helyezkedik el. Joris van Hoboken szerint a

¹ Oren BRACHA: The Folklore of Informationalism: The Case of Search Engine Speech. *Fordham Law Review*, vol. 82. (2014) 1629., 1636.

² Oren BRACHA – Frank PASQUALE: Federal Search Commission: Access, Fairness, and Accountability in the Law of Search. *Cornell Law Review*, vol. 93. (2008) 1149., 1164.

³ Emily LAIDLAW: *Regulating Speech in Cyberspace*. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 178.

keresőmotor egyfajta „metamédiium”: mások tartalmait rendezzi össze, de tevékenységének eredménye (a keresési kifejezés nyomán megjelenített találati lista vagy keresési eredmény) saját, önálló tartalomnak tekinthető.⁴

Karol Jakubowicz szerint a keresőmotorok „információs szolgáltatások”, és mint ilyenek, nem tekintendők médiának – viszont „sajátos kihívásokat és jelentős veszélyeket jelentenek” számos, a sajtószabadsággal kapcsolatos fontos érték számára, és a szabályok hatékony alkalmazása tekintetében, amilyen pl. a jogsértő tartalmakhoz való hozzáférés, a különféle tartalmak közötti diszkrimináció és a vélemény szabadság gyakorlása befolyásolásának tilalma, valamint a közélet széttöredezésének és a piaci verseny torzításának megelőzése.⁵

A keresőmotorok nem semlegesek abban az értelemben, hogy nem céljuk az online tartalmakhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása,⁶ inkább a felhasználó érdeklődését – megítélésük szerint – a legpontosabban kiszolgálni képes találatokat listázzák. Egy megfelelően általános keresőszóra vagy kifejezésre persze rengeteg találatot adhatnak, de ezek között a keresőmotorok rangsorolnak, és a véleményük szerint kevésbé relevánsakat a sorban hátrább helyezik. Ezzel vitathatatlanul – minden egyes keresés alkalmával – érték alapú döntéseket hoznak, ami eredendően kizárja a ‘semlegességet’.

A keresőmotorok az információkhoz való hozzáférés alapvető segítői tehát, és mint ilyenek, felelősek a szólásszabadság, illetve általában a demokratikus társadalom fenntartásáért és megerősítéséért.⁷ A nagy amerikai internetes óriáscégek imázsa és *brandje* általában hangsúlyt fektet a szólásszabadság fokozott tiszteletére, illetve az adott cég által annak védelme érdekében tett lépésekre. Amint Timothy Garton Ash megjegyzi, a Google vezetői és jogászai „az Első Alkotmánykiegészítés egyházának tanítványai”.⁸ A keresési találatok összeállításának szempontjai mindeközben kívülről jobbra átláthatatlanok. A keresőmotor nem árulja el a felhasználónak, hogy keresési kérésére mit és milyen sorrendben listáz ki, befolyásolva ezzel az információkhoz való hozzáférést. Ahogyan Ash is megállapítja, a keresési találatok a keresőmotor-szolgáltató értékrendjét tükrözik (mit nem enged láttatni, mit igen és milyen sorrendben). Ezen értékrendet elsősorban a szolgáltató üzleti szempontjai befolyásolják, de semmi nem zárja ki azt, hogy a keresőmotor, ha szándékában áll, politikai cenzúrát alkalmazzon. A találatokat alapvetően befolyásolja a felhasználó személye is, mert a szolgáltatás igyekszik a számára legrelevánsabb listát összeállítani, ehhez pedig keresési előzményeiről és más internetes aktivitásáról jelentős – adatvédelmi szempontból korántsem

⁴ Joris van HOBOKEN: *Search Engine Freedom*. Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer, 2012. 189.

⁵ Karol JAKUBOWICZ: *A new Notion of Media? Media and Media-like Content and Activities on New Communication Services*. Strasbourg, Council of Europe, 2009. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/New_Notion_Media_en.pdf 3., 34–35.

⁶ James GRIMMELMANN: Some Skepticism About Search Neutrality. In: Berin SZOKA – Adam MARCUS (szerk.): *The Next Digital Decade: Essays on the Future of the Internet*. Washington, TechFreedom, 2010. 442–443.

⁷ Anupam CHANDER: Googling Freedom. *California Law Review*, vol. 99., no. 1. (2011) 1.

⁸ Timothy GARTON ASH: *Free Speech. Ten Principles for a Connected World*. London, Atlantic Books, 2016. 168. Tekintettel jelentős európai és észak-amerikai erőfőlnyére, a Google a jelen fejezetben nyugodtan használható általában a „keresőmotor” szinonimájaként.

problémamentes – adatbázist kezel. A szolgáltatás jellegéből adódóan a felhasználók általában egyetlen keresőszolgáltatást használnak, ez pedig kedvez a monopólium kialakulásának. Továbbá a keresőmotor üzleti modellje (a felhasználó számára ingyenes alapszolgáltatás reklámokkal) a reklámozók érdekeinek fokozott figyelembevételét írja elő, ami szintén gátja lehet a demokratikus információáramlásnak.⁹

Figyelembe véve tehát 1) a keresőmotor mint kapuőr szolgáltatásának jellegét – az online tartalmak közötti folyamatos szelekciót és annak átláthatatlanságát –; 2) a szolgáltatás reklámozókat szem előtt tartó és a monopólium kialakulásának kedvező üzleti környezetét, valamint 3) a felhasználói szokásokat, amelyek alapján a keresési találati lista első három helyén túli találatokra szinte senki nem kattint,¹⁰ nem tűnik túlzónak Jeffrey Rosen megállapítása, miszerint a Google vezetői és jogászai „sokkal nagyobb hatalmat gyakorolnak a szólás felett, mint az [amerikai] Legfelső Bíróság.”¹¹

A keresőmotorok és az emberi jogok érvényesülése közötti szoros összefüggés az Európa Tanács ajánlásaiban is megjelenik. A 2012-es ajánlás az emberi jogok védelméről a keresőmotor-szolgáltatásokra tekintettel rögzíti, hogy a keresőmotorok teszik lehetővé a közönség számára az információk keresését, fogadását és átadását az online környezetben.¹² A keresőmotor-szolgáltatáson keresztül is sérülhetnek azonban az egyén jogai, különös tekintettel a magánszférára és a személyes adatokra.¹³ Nem csupán e jogok védelme, hanem a szolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása, a szolgáltatás sokszínűsége, a tartalmakkal kapcsolatos pártatlan elbánás érvényesülése is fontos szempont, ezért az ajánlás felhív a szolgáltatás eredményeivel (a keresési találatokkal) kapcsolatos transzparencia növelésére (mit és miért jelöl meg keresési találatként a szolgáltatás, mi indokolja a találatok meghatározott sorrendjét) annak érdekében, hogy az így hozzáférhetővé tett tartalmak plurálisak, sokszínűek legyenek.¹⁴ Ezen túlmenően az ajánlás felhívja a szolgáltatatókat, hogy szolgáltatásukon belül kizárólag az Egyezmény 10. cikk 2. bekezdésében foglalt szóláskorlátozási ok alkalmazása mellett tegyenek elérhetelenné tartalmakat.¹⁵ A jelenlegi szabályozási környezetben a szólásszabadság ilyenén módon történő tiszteletben tartására egyelőre inkább csak kérni, mint kötelezni lehet a keresőmotorok szolgáltatóit.

⁹ Uo. 169.

¹⁰ Matthew HINDMAN: *The Myth of Digital Democracy*. Princeton, Princeton University Press, 2008. 68–70.

¹¹ Jeffrey ROSEN: The Deciders: The Future of Privacy and Free Speech in the Age of Facebook and Google. *Fordham Law Review*, vol. 80., no. 4. (2012) 1525., 1529.

¹² Recommendation CM/Rec(2012)3 of the Committee of Ministers to member states on the protection of human rights with regard to search engines.

¹³ Uo. 4. pont.

¹⁴ Uo., 7. pont.

¹⁵ Uo., 8. pont.

2. A keresési találat mint beszéd

2.1. Analógiák keresése

A keresőmotorok tevékenysége összetett, ezért többféle analógia is kínálkozik a megítélésére, és az ezek közötti választás közelebb vihet a megfelelő rájuk vonatkozó szabályozás megtalálásához. Az első lehetséges analógia az egyszerű közvetítő kategóriája. Az egyszerű közvetítő nem avatkozik a keresési lista összeállításába, tevékenysége kizárólag technikai jellegű, funkcionális, így a találati lista nem tekinthető az ő beszédének. Ebből eredően, ha valamely tartalomszolgáltató nem kapja meg a felhasználóhoz való egyenlő eljutás esélyét, akkor hivatkozhat a keresőmotor jogszerűtlen magatartására.¹⁶ A semleges közvetítő analógiáját nem csupán azért kell elvetnünk, mert a médiaszabályozásban az ilyen, teljesen semleges tevékenység ismeretlen,¹⁷ hanem azért is, mert a keresőmotor tevékenysége nem lehet egészen semleges: annak lényege éppen a tartalmak közötti szelekció és a közöttük érvényesülő sorrend (a relevancia szerinti rangsor) meghatározása. Ha a keresőmotor minden tartalomnak a felhasználóhoz való eljutás azonos esélyét biztosítaná, az a felhasználónak nem jelentene segítséget a számára releváns tartalom megtalálásában.

A második lehetséges analógia a szerkesztő kategóriája. A szerkesztő aktívan beavatkozik az információáramlás folyamatába. Ami a semleges közvetítő részéről elfogultságnak lenne tekinthető, az a szerkesztő legfontosabb feladata, így nem hogy nem tilos, hanem egyenesen nélkülözhetetlen. A találati lista összeállítása tehát szerkesztői döntéshozatal eredménye, a keresőmotor pedig szabadon szelektálhat, láthatatlanná tehet egyes tartalmakat a saját rendszerében, vagy másokat mutathat be a felhasználó számára prominens helyen. Akkor is igaz ez, ha magát a tevékenységet jobbra algoritmusok végzik, ugyanis az algoritmus beállítása már emberi tevékenység eredménye, ráadásul a beállítás után sem kel önálló életre, a közvetlen emberi beavatkozás lehetősége mindvégig megmarad.¹⁸

A szerkesztő-analógia ellen felvethető legerősebb érv szerint a keresőmotor azért nem lehet szerkesztő, mert nem állít elő és nem rendel meg saját tartalmat, csupán mások tartalmait rendezzi össze, ellentétben például a *New York Times* szerkesztőjével. Ez természetesen igaz, de a szerkesztő-analógia nem is azt állítja, hogy a keresőmotor által sorrendbe állított linkeken keresztül elérhető online tartalom a keresőmotor saját tartalmává válik, hanem azt, hogy maga a keresési eredmény (a felhasználó kérésére összeállított lista) tekintendő a keresőmotor ‘beszédének’, így valójában mégis csak előállít tartalmat, olyat, amely nélküle nem létezne. Egyes szerzők szerint a keresőmotorok szolgáltatói médiavállalkozásoknak tekinthetők, amik ezáltal természetesen

¹⁶ James GRIMMELMANN: *Speech Engines*. *Minnesota Law Review*, vol. 98. (2014) 868., 879–884.

¹⁷ A semleges közvetítőhöz legközelebb álló televíziós műsorterjesztők (kábelszolgáltatók) a médiaszolgáltatóhoz hasonlóan a sajtószabadság alanyainak tekintendők.

¹⁸ GRIMMELMANN i. m. 885–889.

hoznak szerkesztői döntéseket.¹⁹ Ahogyan az egyes médiavállalkozások is kapuőrök abban az értelemben, hogy döntést hoznak arról, mely információt és milyen módon tesznek közzé, úgy a keresőmotorok is kapuőrök, a felhasználók szokásainak ismeretében ráadásul nagyhatalmúak, az online tartalomszolgáltatók pedig jelentős mértékben függenek tőlük, mivel forgalmuk nagy része a keresőmotorok felől érkezik.²⁰ Robert Post is amellett érvel, hogy a keresőmotor-szolgáltatás a médiaszolgáltatáshoz hasonló fontosságú a kommunikációs infrastruktúrában, mert tevékenysége az internetes nyilvánosság rendszerének elengedhetetlen elemét képezi, és kiemelt szerepet játszik az információk terjesztésében, az újságíráshoz hasonló módon szolgálva ki a közönség (minden egyes felhasználója) személyes igényeit és érdeklődését.²¹

Érdekes megfigyelni, hogy a keresőmotorok maguk is némi identitászavarban szenvednek. Ha a jogi felelősségük kérdése merül fel, vagy akár csak kritika éri tevékenységüket, akkor a semleges közvetítő szerepébe helyezkednek, akik a keresési kifejezés és az azzal összekapcsolható releváns tartalom azonosításán túl nem avatkoznak be az információáramlásba.²² (De, mint láttuk, valójában nem képesek teljesen semlegesek lenni.) Azon kevés ügy azonban, amely eddig az Egyesült Államokban e kérdést érintette, kivétel nélkül a keresőmotorok szerkesztői szabadságára hivatkozott, a hagyományos médiumokhoz hasonlóan tekintve tevékenységüket.²³ Pedig valójában a keresőmotorok nem ‘beszélnek’, legalábbis semmiképpen sem úgy, mint a tényleges szerkesztők, de igaz, hogy amit tesznek, az mégis csak egyfajta szerkesztés. Mint látni fogjuk, a jogi szabályozás is ebbe az irányba tereli tevékenységük megítélését, amikor bizonyos esetekben – például a személyiségi jogok védelmében – ténylegesen szerkesztői szerephez kényszeríti a keresőmotor szolgáltatóját. Az is lényeges szempont, hogy a szerkesztő-analógiának egészen más következményei lehetnek az Egyesült Államokban és Európában. Azon amerikai szerzők, akik ezen analógia elfogadása mellett érvelnek, ezt az Első Alkotmánykiegészítés védelmét szem előtt tartva teszik, Európában viszont, ha a keresőmotort médiának tekintjük, akkor a médiaszabályozás fő célkitűzései – pluralizmus, sokszínűség, a média által okozott károk orvoslása – számon kérhetővé válnak rajta.

A James Grimmelmann javasolta harmadik lehetséges megközelítés alapján a keresőmotor tanácsadóak minősülne.²⁴ A tanácsadó a felhasználó kiszolgálója, annak érdekeit tekintve elsődlegesnek, így tevékenységének eredménye nem lehet alkotmányos védelemben részesített ‘beszéd’. A tanácsadó nem semleges, mert akkor a felhasználó nem sokra menne a tanácsaival, hanem a felhasználó számára legrelevánsabb találá-

¹⁹ Eric GOLDMAN: Search Engine Bias and the Demise of Search Engine Utopianism. *Yale Journal of Law and Technology*, vol. 8., no. 1. (2006) 189.

²⁰ GRIMMELMANN i. m. 447.

²¹ Robert POST: Data Privacy and Dignitary Privacy: Google Spain, the Right to Be Forgotten, and the Construction of the Public Sphere. *Duke Law Journal*, 67. (2018) 981., 1016. és 1041.

²² BRACHA-PASQUALE i. m. 1192.

²³ *Langdon v. Google, Inc.*, 474 F. Supp. 2d 622 (D. Del. 2007); *Search King, Inc. v. Google Tech., Inc.* No. Civ-02-1457-M, 2003 WL 21464568 (WD Okla., 2003. május 27.); *Zhang v. Baidu.com, Inc.* 932 F.Supp.2d 561 (SDNY 2013).

²⁴ GRIMMELMANN i. m. 893. skk.

tokat mutatja meg, amivel egyes tartalmak önkényes, a keresőmotor saját szándékai szerinti kiszelektálása, a felhasználó számára láthatatlanná tétele nem fér össze. A tanácsadó keresőmotor tehát hozzáférést biztosít a felhasználónak a keresett információkhoz, és lojális hozzá.²⁵ A szerző azonban rögzíti a hozzáférés és a lojalitás határait: a rosszhiszemű felhasználó (aki bombát akar otthon fabrikálni, és a receptet keresi), a buta felhasználó, aki csak szórakoztató házi videókat keres, és az egyszerű felhasználó, aki minden, a találati listán szereplő linkről elérhető tartalomnak hitelt ad pusztán azért, mert azt a Google találta, Grimmelmann szerint a tanácsadó által terelhető, befolyásolható a találati listákba való beavatkozás útján.²⁶ A tanácsadó keresőmotor tehát valamelyest átmenetet képez a semleges közvetítő és a szerkesztő között olyan módon, amelynek média-szabályozásbeli előképét nem ismerjük.

Negyedik analógiaként azonosítható még a könyvtár mint a keresőmotorok előképe. A hagyományos – papírból készült könyveket őrző – könyvtár hasonló a tanácsadóhoz. Nem tárol minden könyvet, de azokat igen, amikről úgy gondolja, hogy olvasóik javát szolgálhatják. Az interneten az anyagi és tárolási kapacitáshiány ismeretlen, így a hagyományos könyvtár nem alkalmazható analógia – sokkal inkább az ellentettje igaz: nem a tartalmak közönséghez való eljuttatása igényel döntést, hanem egyes tartalmak elérhetetlenné tétele, vagy legalábbis elérésének megnehezítése (pl. az internetszolgáltató vagy a keresőmotor által).²⁷ A keresőmotor tehát olyan könyvtár lehet, amelyik javaslatot tesz a felhasználójának, egyúttal másokat elrejt a szeme elől. Mint Van Hoboken megjegyzi, tekintettel arra, hogy a könyvtárak jellemzően közintézmények, egy állami tulajdonú keresőmotor egy közkönyvtárhoz lenne hasonlítható, ideértve a semlegességét és a kellően sokszínű nyilvánosság, a véleménycsere elősegítése érdekében játszott szerepét is.²⁸ De a magánkönyvtár azt gyűjt, amit akar, nem kell tekintettel lennie a vélemények pluralitására – márpedig a keresőmotorok a nyugati világban magántulajdonban állnak.

2.2. A keresési találat mint vélemény

Ha meg kívánjuk határozni a szólásszabadság védelméhez való viszonyát, állást kell foglalni a keresőmotor által előállított találati lista vélemény jellegéről. Ezelőtt azonban azt is rögzíteni kell, hogy a keresőmotor ‘beszéde’ sokféle lehet: a legtipikusabb és a felhasználók által a leggyakrabban kért adathalmaz a keresési kifejezésre válaszul születő találati lista – amit a Google esetében a PageRank elnevezésű algoritmus határoz meg –, de ezenkívül létezik például a Google OneBox és a Knowledge Panel is, ami a keresési kifejezésre a Google által összeválogatott tartalmat tár a felhasználó elé; ezek még mindig nem a keresőmotor által előállított tartalmak, de esetükben közvetlenül

²⁵ Uo. 893–906.

²⁶ Uo. 907–910.

²⁷ Ld. Souter bíró különvéleményét, *the United States v. American Library Association* 539 US 194 (2003) 237.

²⁸ Van HOBOKEN i. m. 185.

láthatóvá válik a keresőmotor szerkesztési tevékenysége.²⁹ Amíg a keresési eredmény linkjeit és alattuk a linken keresztül elérhető tartalom rövid, kétsoros részleteit (ún. *snippeteket*) tartalmazó találati lista egyértelműen mások tartalmait rendezi sorba, addig az effajta többlétszolgáltatások a Google által (igaz, szintén mások tartalmi alapján) összeállított tartalomnak, így a Google sajátjának tekinthető. Hasonló a helyzet például az ún. automatikus keresési javaslatokkal is, amik a keresési szavakhoz, kifejezésekhez társítanak olyan kiegészítéseket, amelyek javaslatot tesznek a felhasználónak az általa betáplált keresési kifejezés pontosítására. A 'sima' találati lista és a Google által szerkesztettként megjelenő tartalmak jogi megítélése nem feltétlenül lesz azonos.

A továbbiakban a keresőmotorok legfontosabb – és mindegyik keresőmotor által nyújtott – szolgáltatásának tekinthető találati lista (keresési eredmények) vélemény jellegét vizsgáljuk. Eugene Volokh és Donald Falk egyértelműen kiáll a keresési eredmények szólásszabadság általi teljes erejű védelme mellett.³⁰ Álláspontjuk szerint a felhasználó kezdeményezésére a szolgáltató által összeállított lista a szolgáltató véleményét tükrözi a felhasználó számára hasznos, az interneten a keresőmotor által elérhető információforrásokkal kapcsolatban. A keresőmotor a rendelkezésre álló információkból, a beírt keresési kifejezésből és a felhasználó személyéről rendelkezésre álló profilja alapján megalkotja az eredményt, azaz a találati listát, a szolgáltató által meghatározott szempontoknak megfelelően. Ez az eljárás teljes szerkesztői szabadságot élvez, így a szólásszabadság védelmére jogosult.³¹ Ezt a megközelítést követi az Egyesült Államok joggyakorlata is.³²

Ezzel szemben Frank Pasquale amellett érvel, hogy minél nagyobb és befolyásosabb egy keresőmotor, annál inkább tekintenek a felhasználói az általa produkált eredményekre olyan tényállításként, amely a kilistázott (vagy ki nem listázott) weboldalak relevanciájára, minőségére, fontosságára vonatkozik.³³ A tényállítás pedig akár valótlan is lehet, és jogszerűségére más mércék vonatkoznak, mint a véleményekére. Volokhék és Pasquale nézeteinek alapvető eltérése abból adódik, hogy kinek az érdekeit veszik figyelembe elsődlegesként: az előbbiek a keresőmotor szolgáltatóját, amely jogosult szólásszabadsága gyakorlására, az utóbbi pedig a felhasználóét, aki a minél pontosabb, relevánsabb, megbízhatóbb keresési eredményben érdekelt, illetve a weboldalak tartalomszolgáltatóit, amik maguk is a szólásszabadság gyakorlói, és nélkülük nem lenne mit keresni az interneten.³⁴ Annak is jelentősége van, hogy a felhasználók a találati listára nem a keresőmotor véleményeként tekintenek – a lista funkcionális szerepet tölt be,³⁵ nem célozza a szolgáltató önkifejezését, a demokratikus vitában való részvételét

²⁹ Tansy WOAN: Searching for an Answer: Can Google Legally Manipulate Search Engine Results? *University of Pennsylvania Journal of Business Law*, vol. 16., no. 1. (2013) 294., 297–302.

³⁰ Eugene VOLOKH – Donald FALK: *First Amendment Protection for Search Engine Search Results: White Paper Commissioned by Google*. UCLA School of Law Research Paper No. 12-22. (2012).

³¹ Uo., 8.

³² Ld. *Search King* i. m.11–12.

³³ Frank PASQUALE: Rankings, Reductionism, and Responsibility. *Cleveland State Law Review*, vol. 54. (2006) 115., 125.

³⁴ Uo., 139.

³⁵ BRACHA–PASQUALE i. m. 1198.

vagy az igazság megtalálását. Ha pedig a szólásszabadság egyetlen igazolásával sem támasztható alá egy megnyilvánulás, akkor adódik a következtetés, hogy annak védelme nem is terjed ki rá. A keresőmotor funkcionális ‘beszéde’ nem kíván azonosulni az általa listázott tartalmakkal, azok esetleges jogsértései miatt nem is tehető felelőssé, nincs mögötte olyan gondolat, amely a szólásszabadság védelmét kívánná.³⁶

A Google gyakran hivatkozik arra, hogy a találati listát az algoritmus generálja, az objektív, manipulációtól mentes, miközben a bíróságok azt a lista szubjektív vélemény jellege miatt részesítik védelemben, ez pedig nem feloldható ellentmondás.³⁷ Ha objektív és a szólásszabadság hatóköre nem terjed ki rá,³⁸ akkor alkotmányos aggályok nélkül szabályozható, ha pedig szubjektív, legalábbis teret enged a szolgáltató érdekei szerinti beavatkozásnak, akkor a szólásszabadság által védett, de ez a védelem nem feltétlen, és nagyban eltérhet az Egyesült Államokban, illetve Európában. Éppenséggel úgy tűnik, hogy minél szubjektívabb módon avatkozik bele a szolgáltató a lista összeállításába, annál inkább hivatkozhat a szólásszabadságára, mert az általa összeállított lista annál jobban hasonlít majd egy sajátos formájú véleményhez.

Minél tetten érhetőbb a szolgáltató általi szerkesztés (a keresést végző algoritmus beállításában és az egyedi, emberi közreműködéssel végrehajtott beavatkozásokban), annál hasonlatosabb lesz a hagyományos médiához, és követelheti a maga számára annak jogait, illetve osztozhat azok kötelezettségeiben. Ilyen beavatkozásra a jogi szabályozás is kötelezheti (például a jogsértő tartalmak eltávolítása, ideiglenes intézkedés személyiségi jogi jogsértések esetén vagy a feledtetéshez való jog érvényre juttatásához; az európai jog nem tekinti semleges közvetítőnek a keresőmotorokat, amelyeket mentesíteni kellene mindenféle jogi felelősség alól a rajtuk keresztül elérhető tartalmakkal kapcsolatban), illetve a szolgáltatók saját szándékaik szerint is elvégezhetik.

Ne feledjük el azt sem, hogy egyedi beavatkozás hiányában sem tekinthető egy egyszerű, ún. organikus (a keresési kifejezéssel kapcsolatban releváns, nem szponzorált, ellenérték fejében a keresési eredmények elejére helyezett) keresési találat teljesen értéksemlegesnek³⁹ – a szolgáltató véleménye óhatatlanul megjelenik a listát generáló algoritmus összeállításában akkor is, ha azt minden eszközzel igyekszik a felhasználó elől elrejtteni, és az objektivitás köntösébe öltözni. Ezek a körülmények pedig arra ösztökélnek, hogy elfogadjuk a találati lista vélemény jellegét.

2.3. A keresőmotorok szabályozása

Nico van Eijk megjegyzi, hogy a keresőmotorok jogi vákuumban találhatók, aminek oka az, hogy átmenetet képeznek a hírközlési (telekommunikációs) és a tartalomszol-

³⁶ Tim WU: Machine Speech. *University of Pennsylvania Law Review*, vol. 161. (2013) 1495., 1528–1529.; BRACHA i. m. 2014.

³⁷ Benjamin EDELMAN: Bias in Search Results? Diagnosis and Response. *Indian Journal of Law & Technology*, vol. 7. (2011) 16., 25.; VAN HOBOKEN i. m. 214.

³⁸ BRACHA–PASQUALE i. m. 1190.

³⁹ Uta KOHL: Google: The Rise and Rise of Online Intermediaries in the Governance of the Internet and Beyond, II. *International Journal of Law and Information Technology*, vol. 21., no. 2 (2013) 187., 194.

gáltatások között – egyik körbe sem tartoznak, vagy valamelyest mindkettőbe beillenek.⁴⁰ Az európai szabályozás körében ez a kettősség abból is kitér, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szerint a keresőmotorok információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak minősülnek,⁴¹ de a 12–14. cikkben – az „egyszerű továbbítással”, „gyorsító tárban történő rögzítéssel” és „tárhely-szolgáltatással” kapcsolatban – rögzített felelősségi, illetve mentességi szabályok a keresőmotorokra nem vonatkoznak, így az értesítési-eltávolítási eljárás alkalmazását sem teszi kötelezővé a tagállamok számára. Ugyanakkor a keresőmotorok egyes szolgáltatásai (például a szponzorált linkekhez kapcsolódóan a hirdető adatainak, üzeneteinek tárolása) minősülhetnek tárhely-szolgáltatásnak, amint az az Európai Bíróság *Google France*-ügyben hozott döntéséből kiderült; ebben az esetben a 14. cikk alkalmazandó.⁴² Amennyiben e tárolt adatok jogsértők, azokat az értesítési-eltávolítási eljárással kell kezelni, ami a szolgáltató felelősségének megállapíthatóságát annak tudomásszerzés utáni magatartásától teszi függővé.⁴³ Ez a megközelítés azonban nem terjeszthető ki az organikus keresési találatokra általában.

Ebből az európai államok számára többféle következtetés adódhat: 1) az általános jogszabályokat alkalmazva írhatnak elő a keresőmotorok számára kötelezettségeket a jogsértő tartalmak elleni fellépés vonatkozásában, az e-kereskedelmi irányelv kötöttségeitől függetlenül; 2) a 14. cikkben szereplő értesítési-eltávolítási eljárást rájuk nézve is alkalmazzák; 3) a keresőmotoroknak nagyobb védelmet adó, de jogsértő tartalom esetén az ideiglenes intézkedést velük szemben is lehetővé tevő 12–13. cikkben szereplő felelősségi szabályokat terjesztik ki rájuk; 4) teljes immunitást adnak nekik; 5) specifikus, az irányelvhez képest szigorúbb szabályozás alá vonják őket. Az európai államok vegyesen alkalmazzák az első három megoldást, a keresőmotorok szigorú szabályozása, illetve teljes védettsége – a 4) és 5) megoldás – sehol nem valósul meg.⁴⁴

A jogsértő tartalmakkal szembeni általános fellépés kérdésének rendezésén túl a keresőmotorokat gyakran kötelezik a személyiségi vagy a személyes adatokhoz fűződő jogot sértő vagy bűncselekményt megvalósító tartalmak linkjének elérhetetlenné tételére rendszerükben.⁴⁵ Az Egyesült Királyság külön szabályozást is alkotott a weboldalak üzemeltetőinek a rágalmozó kijelentésekért való felelősségéről, kiegészítve a rágalmozási jog általános törvényi és *common law* szabályait.⁴⁶

⁴⁰ Nico van EIJK: Search Engines: Seek and Ye Shall Find? The Position of Search Engines in Law. *Iris Plus*, 2006/2. 1., 7.

⁴¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

⁴² C-236/08–C-238/08 [2010], *Google France SARL and Google, Inc. v. Louis Vuitton Malletier SA and Others*, 111. bek.

⁴³ Uo., 120. bek.

⁴⁴ KOHL i. m. 201.; VAN HOBOKEN i. m. 252–256.

⁴⁵ A bűncselekményekkel kapcsolatban ld. KOHL i. m. 228–230. A személyiségi jogokkal kapcsolatban ld. a köv. pontot.

⁴⁶ Defamation Act 2013, 5. szakasz.

A keresőmotorok szabályozásának leghatékonyabb formája kétségkívül az önszabályozás, amit a Google számos, a felhasználókra nézve veszélyes vagy káros tárgykorben (pl. pornográfia, erőszak) alkalmaz, jóval meghaladva a szólás jogi korlátozásának alkotmányosan megengedett szintjét.⁴⁷

Az Egyesült Államokban a Communications Decency Act (CDA) 230. szakasza a keresőmotorok számára is széles körű immunitást biztosít a szolgáltatásukon keresztül elérhető jogsértő tartalmakkal kapcsolatos jogi felelősség alól. A szerzői jog azonban a keresőmotorokra nézve is előírja az értesítési-eltávolítási eljárás alkalmazását.⁴⁸

Autokratikus államokban a keresőmotor szigorú szabályozása az egyik leghatékonyabb eszköz a nem kívánatos vélemények közönségtől való távoltartására. Ha a keresőmotor tevékenységét a szólásszabadság védelme alá helyezzük, és szólásszabadságon az amerikai Első Alkotmánykiegészítés jogát értjük, akkor például a kínai állami keresőmotor ezen gyakorlatával szemben nemigen lehet kifogást emelni.⁴⁹ Azonban a belső 'magáncenzúra' nem egyeztethető teljes egészében össze az európai szólásszabadság-felfogással, és a jogi szabályozás magánfelektől is elvárhatja a demokratikus nyilvánosság támogatását és szolgálatát.

3. A keresőmotor felelőssége a személyiségi jogi jogsértésekért

3.1. A keresőmotor mint kiadó

A személyiségi jogi jogsértésekért való felelősség azokkal szemben állapítható meg, akik a sérelmes vélemény közzétevőjének, kiadójának számítanak. Akik kizárólag az érintett tartalom terjesztését végzik, azok nem tehetők felelőssé a rágalmazásért, a magánélet megsértéséért. Közzétételnek számít a mástól származó információ továbbadása (híresztelés) is, tehát amikor a jogsértő nem a saját véleményét teszi közzé. Az angol rágalmazási jog szerint ahhoz, hogy a kommunikáció folyamatában részt vevő személy kiadónak számítson, két kritériumnak kell teljesülnie: 1) az illetőnek a tartalom közzétételére vonatkozó szándéka szükséges, azaz nem lehet kizárólag passzív közvetítő,⁵⁰ és 2) a tartalmat ismernie kell, beleértve annak rágalmazó jellegét is, amiről tehát vagy tudott, vagy észszerűen várható gondosság mellett tudnia kellett volna.⁵¹

A *Godfrey v. Demon Internet Ltd.* ügyben⁵² Morland bíró megállapítása szerint az internetszolgáltató az általa továbbított rágalmazó tartalom kiadójának minősült, függetlenül attól, hogy tisztában volt-e annak jogsértő jellegével. A *Bunt v. Tilley* ügyben Eady bíró ellenben a korábbi precedensekre hivatkozva szükségesnek látta a „tudati elem” meglétét ahhoz, hogy az internetszolgáltató felelőssége az általa továbbított

⁴⁷ VAN HOBOKEN i. m. 237–246.

⁴⁸ Digital Millennium Copyright Act of 1998, 17 USC 512. cikk d) pont.

⁴⁹ Ld. *Zhang v. Baidu* (23. lj.).

⁵⁰ *McLeod v. St. Aubyn* [1899] AC 549.

⁵¹ *Emmens v. Pottle* [1885] 16 QBD 354, 357–358; *Vizetelly v. Mudie's Select Library Ltd.* [1900] 2 QB 170, 177–180. Törvénybe foglalva ld. Defamation Act 1996, 1. cikk.

⁵² *Godfrey v. Demon Internet Ltd.* [1999] EWHC QB 244, 26. bek.

jogsértő tartalmakért megállapítható legyen.⁵³ Mivel álláspontja szerint a szolgáltató csak passzív szereplője (közvetítője) volt a tartalmak felhasználókhöz való eljuttatásának, azokért felelőssé nem tehető. Megváltozik azonban a helyzet akkor, ha a passzív közvetítő tudomást szerez a szolgáltatásán keresztül elérhető jogsértő tartalomról. A fent hivatkozott régi precedensek szerint, ha a korábbi passzív szereplő (a régi ügyekben: újságárus stand és könyvtár) a tudomásszerzés ellenére nem akadályozza meg a jogsértő állapot fennmaradását, akkor a rágalalmazásért felelőssé tehető (belenyugvás általi rágalalmazás).⁵⁴ Példa erre a *Tamiz v. Google* ügy,⁵⁵ amiben a Google – az adott ügyben blogszolgáltatást nyújtó tárhelyszolgáltatást adva – egy blogon közzétett rágalmazó kijelentések kiadójának minősült, de csak azt követően, hogy a jogsértő jellegről tudomást szerzett (a sérelmet szenvedett fél azt tudomására hozta).⁵⁶

Amennyiben egy online kapuőr másodlagos kiadónak minősül – legkésőbb a jogsértésről történő tudomásszerzésétől kezdve –, közre kell működnie a jogsértő állapot megszüntetésében még akkor is, ha másodlagos szerepe folytán nem azonos a jogsértő vélemény közzétevőjével, és nem is azonosul annak tartalmával. Tevékenysége a tudomásszerzésig pedig vétlen terjesztésnek (*innocent dissemination*) minősül, így a felelősség alóli kimentéshez vezet.⁵⁷ Az angol rágalalmazási jog e megközelítése lényegében megfelel az elektronikus kereskedelmi irányelv 14. cikkében foglalt – a tárhelyszolgáltatóknak előírt – értesítési és eltávolítási eljárás szabályainak.

Jan Oster szerint ugyanakkor már az értesítést megelőző időszakban is indokolt kiadónak tekinteni az internetes kapuőröket. Egyetérthetünk vele abban, hogy nem észszerű a sérelmet szenvedett fél magatartásától függővé tenni a szolgáltató kiadó jellegének megítélését. A kiadás nem azonos a tartalom miatt viselt jogi felelősség automatikus megállapításával, mert a szolgáltató továbbra is hivatkozhat a vétlen terjesztés (Osternél: vétlen közzététel) kimentési okára.⁵⁸ Az online kapuőr részvétele a jogsértő tartalom közzétételében (kiadói jellege) semmilyen módon nem változik meg azáltal, hogy tudomást szerez a jogsértő jellegről. Egyszerűbben fogalmazva: a tudomásszerzés nem jelent a kommunikáció folyamatában olyan változást, amely érintené a kapuőr szerepének megítélését, a tudomásszerzés a kívülvilág számára nem is érzékelhető. Ha ezt követően a kapuőr cselekszik (eltünteti a tartalmat), vagy passzív marad (nem tesz semmit), az a jogi felelősségét, de nem tevékenysége mibenlétének megítélését érintő kérdés. A kapuőr főtevékenysége ugyanis mások kommunikációjának eljuttatása a felhasználókhöz; ilyen szempontból nem tekinthető passzív szereplőnek az információáramlás folyamatában, hiszen gazdasági érdekei éppen e folyamat minél hatékonyabb kiszolgálásához fűződnek. Ez éppúgy igaz az internetszolgáltatókra, mint a keresőmotorokra vagy a *social mediára* és a kommentelést lehetővé tevő, üzleti alapon

⁵³ *Bunt v. Tilley* [2006] EWHC 407 (QB).

⁵⁴ Ld. az 51. jegyzetben említett ügyeket.

⁵⁵ *Tamiz v. Google, Inc.* [2013] EWCA Civ. 68.

⁵⁶ Uo. 35. szakasz.

⁵⁷ Defamation Act 1996, 1. cikk.

⁵⁸ Jan OSTER: Communication, Defamation and Liability of Intermediaries. *Legal Studies*, vol. 35., no. 2. (2015) 348., 355–357.

működő nyilvános fórumokra. Ha a szolgáltató abban érdekelt, hogy sok ember véleménycserejét segítse elő, ebből pedig (a reklámok által közvetve) bevétele származik, akkor aligha mondható, hogy nem érdekelt az élénk információáramlásban, és hogy szolgáltatósníjításával ne lenne annak aktív közreműködője.

Ha a kapuőr tevékenységének eredményét (például egy keresési találatot) a szó-lásszabadság körébe tartozó véleménynek tekintünk, akkor e tekintetben a kapuőr szükségszerűen közzetevőnek (kiadónak) is fog minősülni. A felelősség megállapítása azonban ettől eltér: a véltlen terjesztés (kiadás) védelme alkalmas ugyan a kapuőr aránytalan korlátozásának elkerülésére, a teljes (a tudomásszerzés utáni időre is kiterjedő) mentesülés általa nem lehetséges. Ha közös minimumként elfogadjuk azt a megközelítést, hogy a keresőmotorok kötelezettsége a rágalmozó, emiatt a náluk kifogásolt tartalmak linkjének szolgáltatásukból való eltávolítására terjed ki, az olyan jogrendszerekben okozhat gondot, amelyben a hírnévsértő vélemények közzétételének objektív, kimentést nem tűró szankciói is léteznek, azaz a közzetevői státus automatikusan jogi felelősséggel is jár, legalábbis némely, kevésbé súlyos szankció alkalmazása tekintetében (a vagyoni szankciók és a kártérítés nem tartozik e körbe).⁵⁹

David Rolph arra figyelmeztet, hogy amennyiben a keresőmotor által a felhasználói elé tárt tartalmakat (elsősorban a találati lista linkjeiről elérhető oldalakat és az automatikus keresési javaslatokat) az észszerűen gondolkodó felhasználó nem úgy értékeli, mint amelyek a keresőmotor saját véleményét fejezik ki, hiányozhat a keresőmotor tevékenységének rágalmozó jellege, ez esetben pedig nincs szükség külön kimentésre.⁶⁰ Ha tehát a felhasználó elsősorban technikai jellegű közvetítő szolgáltatóként tekint a keresőmotorra, akkor tudni fogja, hogy a szolgáltató nem rágalmoz, bár közreműködhet rágalmozó vélemények továbbításában, ami azonban nem válik a keresőmotor beszédévé. Azonban tekintetbe kell vennünk a keresőmotor-beszéd mibenlétének másik lehetséges megítélését: ha beszédnek nem a találati lista linkekről elérhető tartalmait, hanem magát a listát tekintjük, és e listáról az észszerűen gondolkodó felhasználó joggal vélheti úgy, hogy az a keresőmotor szerinti legrelevánsabb, legpontosabb tartalmakat gyűjti össze a számára, miközben abban prominens helyen szerepel valótlan, rágalmozó tartalom linkje is, akkor a keresőmotor általi rágalmozás – a jogsértő linkről való tudomásszerzést követően – ez esetben is megállapítható lehet.

3.2. A rágalmozó keresési eredmények

Ha a keresési kifejezésre válaszul adott találati lista a keresőmotor beszéde, amely kifejezi a lista elején található linkek és az alattuk olvasható *snippetek* relevanciáját, illetve naprakész jellegét, akkor elvben felmerülhet, hogy a prominens helyen szereplő rágalmozó tartalomra mutató linkek és sértő *snippetek* keresőmotor általi rágalmozást valószínűsítanak meg. Ezzel ellentétesen, ha a keresőmotor tevékenységét funkcionális,

⁵⁹ Polgári törvénykönyv 2:51. § („felróhatóságtól független szankciók”).

⁶⁰ David ROLPH: The Ordinary, Reasonable Search Engine User and the Defamatory Capacity of Search Engine Results in *Trkulja v. Google Inc. Sydney Law Review*, vol. 39., no. 4. (2017) 601., 607–611.

technikai, semleges közvetítő szerepnek látjuk, akkor rágalalmazásért sem tehető felelőssé – igaz, a szólásszabadság védelmét sem élvezheti.

Egyelőre nem tapasztalható teljesen kiforrott megközelítés az e kérdéssel már szembeesülő jogrendszerekben. Az egyik első releváns angol esetben, a *Metropolitan International Schools Ltd. v. (1) Designtecnica Corp. (2) Google UK Ltd. (3) Google, Inc.*⁶¹ ügyben Eady bíró – követve a *Blunt v. Tilley* ügyben alkalmazott megközelítést – elutasította a keresőmotorok tevékenységének kiadásként való értelmezését, mert abból hiányzik a szükséges „tudati elem”. A keresőmotor algoritmus a felhasználó kérésére automatikusan, emberi közreműködés nélkül hozza létre az eredményt, és tevékenysége által nem jóvá hagyja az abban felsorolt tartalmakat, csupán elősegíti e tartalmak terjedését.⁶²

Az ausztrál joggyakorlat viszonylag gazdag a vizsgált kérdést érintő ügyekben. A *Trkulja v. Google, Inc. (No. 5)* perben Beach bíró,⁶³ Victoria állam Legfelső Bíróságának bírója elfogadta azt, hogy bizonyos esetben megállapítható lehet a keresőmotor felelőssége a jogsértő tartalmakért. Az ügyben a felperes egy zenei reklám- és marketingszakember volt, aki beperelte a Google-t, mert a keresőmotor olyan képeket és egy olyan újságcikket hozott fel találatként vele kapcsolatban, amely a melbourne-i alvilágról és a felperes abban betöltött szerepéről szólt, azt állítva, hogy riválisai bérgyilkossal akarták megöletni. Az esküdtszék határozata szerint a Google volt a rágalmozó tartalom kiadója. A bíró megállapítása szerint a keresési kifejezésre a keresőmotor által összeállított anyag (linkek, fényképek és *snippetek*) olyasmí, amit korábban más még nem tett közzé – azaz a keresési találati lista bizonyos szempontból új véleményként jelenik meg. Ennek az anyagnak a kiadója a keresőmotor (nem is jöhet szóba más kiadóként), de a felperes általi értesítését megelőző időszak tekintetében megilleti a véten terjesztés védelme.⁶⁴ A *Bleyer v. Google, Inc.*-ügyben⁶⁵ McCallum bíró alapvetően eltérő megközelítést alkalmazott. A *common law* hagyományos értelmezését követve arra hivatkozott, hogy aki nem tudta és észszerűen elvárható gondosság mellett sem kellett tudnia arról, hogy tevékenysége rágalmozást valósít meg, az a jogsértésről való értesítésig nem tekinthető még másodlagos kiadónak sem.⁶⁶

A következő *Trkulja*-ügyben⁶⁷ a felperes újból a Google által a nevére való keresésre összeállított lista, képek és *snippetek* miatt perelt, amelyek továbbra is összekapcsolták őt a szervezett alvilággal. McDonald bíró elutasította a *Bleyer*-ügy megközelítését, mondván, hogy McCallum bíró nem tulajdonított kellő jelentőséget a keresési lista összeállításához szükséges emberi beavatkozásnak, ami elsősorban az algoritmus programozásában jelentkezik; mint megállapította, az, hogy a keresési találat félrevezetően

⁶¹ *Metropolitan International Schools Ltd. v. (1) Designtecnica Corp. (2) Google UK Ltd. (3) Google, Inc.* [2009] EWHC 1765 (QB).

⁶² Uo. 51. szakasz.

⁶³ *Trkulja v. Google, Inc. (No. 5)* [2012] VSC 533.

⁶⁴ Uo. 18–20. szakasz.

⁶⁵ *Bleyer v. Google, Inc.* [2014] NSWSC 897.

⁶⁶ Uo., 78., 83. szakasz.

⁶⁷ *Trkulja v. Google, Inc.* [2015] VSC 635.

kapcsolja össze a felperes nevét a bűnözéssel, nem véletlen egybeesésnek, hanem a keresőmotor működésének közvetlen következményének tekinthető.⁶⁸ A Google fellebbezése folytán eljáró Fellebbviteli Bíróság még világosabban fogalmazott, amikor kimondta, hogy a keresésre kiadott találati lista tekintetében a keresőmotor kiadónak minősül, igaz, csak másodlagosnak, mert semmit nem tesz hozzá a mások által már közzétett tartalmakhoz.⁶⁹ Más kérdés, hogy a sérelem enyhe súlya miatt (a képek között csak kevés volt, ami a felperest az alvilággal kötötte össze, miközben rendőrtisztek képét is találatként dobta fel a keresőmotor) a felperesnek nem volt valós kilátása a per megnyerésére, így a kérelmet elutasította.⁷⁰ Azonban az ügy ezzel még nem zárult le.

Milorad Trkulja fellebbezett, az ausztrál Legfelső Bíróság pedig úgy döntött, hogy „legalábbis néhány kifogásolt találat képes volt a keresési eredményeket megnéző, átlagos értelmes emberben azt a képzetet kelteni, hogy a fellebbező fél valamiképp kapcsolatban állt a melbourne-i alvilággal, ezért a keresési eredmények alkalmasak voltak a nekik tulajdonított, jó hírnevet sértő utalások közül egy vagy több közvetítésére.”⁷¹ A fellebbviteli bíróság ezért tévedett, amikor azt a következtetést vonta le, hogy az eljárás megindítása nem kecsegtetett sikerrel. A Legfelső Bíróság szerint ennél is fontosabb, hogy keresőmotorok esetében a vélt terjesztés védelme nem tartható fent automatikusan a vélt becsületsértésről szóló értesítés kézhezvétele előtti időszakra. „Tekintettel az eljárás természetére, legalább a [kifogásolt tartalom] felfedezéséig terjedő időre vonatkozóan, vagy egyáltalán nem lett volna szabad a közzétételről és a szóba jöheto védelmekről sommás döntést hozni.”⁷² Rendkívül fontos ez az ítélet – a jövőben a Google sommás döntési kérelmeit valószínűleg el fogják utasítani.⁷³ Mindenesetre Trkulja fellebbezésének helyt adtak.

A *Google, Inc. v. Duffy*-ügyben⁷⁴ a bíróság ismét hasonló megközelítést alkalmazott. A felperes egy médiumokat foglalkoztató honlapot keresett fel, majd mivel elégedetlen volt a szolgáltatással, több kritikus véleményt is közzétett a honlapról, amire válaszul róla is sértő állítások jelentek meg (azt állítva, hogy zaklatta a médiumokat, hazugságokat terjesztett, jogsértő módon hozzáfért emberek e-mail üzeneteihez stb.). Értesítette az e tartalmakhoz vezető linkekről a Google-t, ami azonban megtagadta a linkek elérhetetlenné tételét. Az ausztrál Legfelső Bíróságig jutott az ügy, ami kimondta, hogy a keresőmotor az általa összeállított keresési találat kiadójának minősül.⁷⁵ A Google nem passzív médium – ha annak tekintenénk, figyelmen kívül hagynánk az online média működésének alapjait, az előzetes programozottságot a felhasználó kiszol-

⁶⁸ Uo. 45. bek.

⁶⁹ *Google, Inc. v. Trkulja* [2016] 342 ALR 504, 590, 348–349. bek.

⁷⁰ ROLPH i. m. 602–607.

⁷¹ *Trkulja v. Google, LLC* [2018] HCA 25, 35. bek.

⁷² Uo. 39. bek.

⁷³ Justin CASTELAN: The Return of Trkulja: Episode IV – Trkulja v Google LLC [2018] HCA 25. *Defamation Watch Blog*, 2018. június 21., <http://defamationwatch.com.au/?p=1116>

⁷⁴ *Google, Inc. v. Duffy* [2017] SASFC 130.

⁷⁵ Uo. 181. bek.

gálása érdekében.⁷⁶ A keresőmotor tehát részese a jogsértő tartalmak közzétételének, éppen azt teszi ezzel, amire programozták.⁷⁷ Ezzel együtt is lényeges körülmény, hogy a Google-nak nincsen lehetősége publikációja tartalmának előzetes ellenőrzésére, így másodlagos kiadónak tekintendő, és a jogsértő tartalomról való tudomásszerzéséig nem tehető felelőssé a jogsértésért.⁷⁸ Ha azonban ezt követően sem reagál, akkor elveszíti a vétlen terjesztés védelmét.

Ezen ügyek áttekintéséből tehát az rajzolódik ki, hogy a *common law* rágalalmazási jogának elvei szerint a keresőmotornak cselekvési kötelezettsége csak az értesítését követően keletkezhet,⁷⁹ és e tekintetben szinte mindegy, hogy azt megelőzően kiadónak tekintjük-e, vagy sem (ha igen, akkor megilleti a vétlen terjesztés védelme, ha nem, akkor semmiképpen nem felel). Ha az értesítést követően sem tekintenénk (másodlagos) kiadónak, akkor utóbb sem kell tennie semmit a mentesülésért, viszont ha a keresési lista megjelenésekor már kiadónak tekintjük, akkor azon jogrendszerekben, amelyek a vétlen terjesztés általános – minden lehetséges szankcióra kiterjedő – védelmét nem ismerik el, felelőssége későbbi magatartásától függetlenül is fennállhat.

Visszatérve Grimmelmann kategorizálásához, a szerkesztő-analógia összefér a keresőmotorok feltételes felelőssége mellett érvelő jogi szabályozással, ami egyúttal annak ellenére emlékeztet az e-kereskedelmi irányelv 14. cikkében rögzített felelősségi szabályra, hogy a keresőmotorok nem állnak az érintett cikk hatálya alatt. Az amerikai jog ezzel szemben a semleges közvetítő-analógiával élt, amikor a CDA 230. szakasza a keresőmotorokat is teljes egészében mentesítette az általuk kilistázott tartalmakért viselt felelősség alól. A Grimmelmann által preferált tanácsadó-analógia a felelősség tekintetében a kettő közé célozna: a keresőmotor által összeállított lista nem tekinthető többnek, mint a tartalmak relevanciájáról, nem pedig azok valóságtartalmáról, megbízhatóságáról alkotott véleménynek.⁸⁰ Valóban aggályos, ha a keresőmotor felelősségét attól tesszük függővé, hogy a sérelmére hivatkozó fél értesítette-e, miközben semmilyen lehetősége nincs arra, hogy a sérelem megalapozottságát vizsgálja; a számára ez esetben logikus megoldás a link azonnali eltávolítása lesz, függetlenül az érintett tartalom jogszerűségétől. A keresőmotoroknak biztosított biztonságos kikötő (*safe harbor*) megvédi ugyan őket, a szólásszabadság és a személyiségi jogok ütközésének megfelelő eseti mérlegelésére alkalmatlan.

3.3. A rágalmazó automatikus keresési javaslatok

A Google a felhasználói által begépelte keresőszavakat és -kifejezéseket automatikus keresési javaslatokkal egészíti ki. Például néhány évvel ezelőtt, ha Bettina Wulff, Christi-

⁷⁶ Uo. 140. bek.

⁷⁷ Uo. 155., 181. bek.

⁷⁸ Uo. 184. bek.

⁷⁹ Stavroula KARAPAPA – Maurizio BORGHI: Search Engine Liability for Autocomplete Suggestions: Personality, Privacy and the Power of the Algorithm. *International Journal of Law and Information Technology*, vol. 23., no. 3. (2015) 261., 273.

⁸⁰ GRIMMELMANN i. m. 944–945.

an Wulff korábbi német államelnök feleségének nevére kerestünk rá, a keresőmotor jó eséllyel párosította össze a keresési kifejezést a „prostituált” vagy az „eszkort” szavakkal, arra orientálva a felhasználót, hogy e szóösszetételre kattintson rá, amit követően a Google az immáron általa javasolt keresési kifejezésnek megfelelő, releváns linkeket állított össze a számára.⁸¹ A konkrét ügy – miután a hírbe hozott Wulff asszony beperelte a Google-t – peren kívüli megegyezéssel ért véget, de az automatikus keresési javaslatokért fennálló felelősség kérdése ezzel nem oldódott meg.

A keresési javaslat ugyanis más jellegű információ vagy adat, mint a találati lista. Míg a lista egyes elemei a keresőmotortól függetlenül is léteznek és elérhetők online, addig a keresési javaslat csak a keresőmotor rendszerében létezik. A javaslatok megkönnyítik a felhasználók eligazodását az információk tömegében, felkeltve érdeklődésüket, irányítva keresésüket (persze csak akkor, ha valaki már eleve Wulff asszony nevére keres rá).⁸² A keresési javaslatot is – hasonlóan a találati listához – algoritmus állítja össze, a felhasználók korábbi keresései alapján, azok közül a legnépszerűbbeket gyűjtve egybe, azaz emberi beavatkozás a folyamatba általában csak az elején, az algoritmus beállításánál érhető tetten, ugyanakkor a keresési javaslatot – szintén a találati listához hasonlóan – manuálisan is meg lehet változtatni. Ezen túlmenően olyan szűrőket is be lehet állítani, amelyek bizonyos, egyébként gyakori keresési, például pornográfiára, erőszakos, gyűlölködő tartalmakra utaló kifejezéseket nem ajánl automatikusan a felhasználóknak.

Minél inkább kirajzolódik a keresőmotor beavatkozási lehetősége a folyamatba, annál közelebb kerül a szerkesztő-analógia az alkalmazhatósághoz. Nem állítható, hogy a keresési javaslat a Google által támogatott vélemény lenne, hiszen az csupán a felhasználói tevékenységét tükrözi, mégis hordozhat üzenetet a többi felhasználónak, illetve önmagában is megfogalmazhat valótlan állítást valakiről. Mi több, a felhasználó számára a javaslat a keresőmotor által előállított és közzétett tartalomként jelenik meg.⁸³

A különböző jogrendszerek eltérően viszonyulnak az automatikus keresési javaslat által felvetett felelősségi kérdésekhez. A *Yeung v. Google, Inc.* ügyben⁸⁴ a hongkongi Legfelső Bíróság úgy látta, hogy a felperesnek – akit a keresőmotor a szervezett bűnözéshez kapcsolt – megfelelően jó érvei vannak ügye továbbviteléhez. A keresőmotor nem passzív és semleges a keresési javaslatok tekintetében: maga alkotja (aggregálja, sorrendbe helyezi) azokat.⁸⁵ A Google kiadónak számít, és felelősségét nem feltétlenül a rágalmozó tartalomról való tudomása, hanem a rágalmozásban való közreműködése, a tartalom felhasználók felé való eljuttatása alapozza meg.⁸⁶ A fent már említett

⁸¹ Autocompleting Bettina WULFF: Can a Google Function Be Libelous? *Spiegel Online*, 2012. szeptember 20., <http://www.spiegel.de/international/zeitgeist/google-autocomplete-former-german-first-lady-defamation-case-a-856820.html>

⁸² KARAPAPA–BORGHİ i. m. 264.

⁸³ OSTER i. m. 359.

⁸⁴ HCA 1383/2012 (2014. október 23.).

⁸⁵ Uo. 116. bek.

⁸⁶ Uo. 119. Ld. még az ügyről Anne CHEUNG: Defaming by Suggestion: Searching for Search Engine Liability in the Autocomplete Era. In: András KOLTAY (szerk.): *Comparative Perspectives on the Fundamental Freedom of Expression*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 467.

ausztrál ügyekben⁸⁷ a bíróságok a keresési javaslatokkal kapcsolatban is másodlagos kiadónak minősítették a keresőmotor szolgáltatóját, amely a tudomásszerzést követően köteles eltávolítani a jogsértő keresési javaslatot.

A német szövetségi Legfelső Bíróság a *Wulff*-ügyet megelőzően egy másik ügyben már megállapította a keresőmotor felelősségét; a felperes nevéhez ezúttal a „szciencitológia” és a „csalás” szavakat társította a rendszer.⁸⁸ A bíróság szerint a felelősséget megalapozza az, ha a keresési javaslat valótlan és sértő állítást fogalmaz meg. A Google-nak nincsen kötelezettsége a keresési javaslatok előzetes ellenőrzésére, de a tudomásszerzés után a személyiségi jogot sértő javaslatokat el kell távolítania.⁸⁹ A többi európai jogrendszer hozzáállása a kérdéshez vegyes képet mutat. A felelősség megállapítása melletti érvelés az automatikus keresési javaslatokat a keresőmotor alaptevékenységétől, a találati lista összeállításától eltérő jellegű szolgáltatásnak tekinti, amely még kevésbé ‘passzív’ és ‘semleges’, mint az utóbbi. A javaslat informatív és önálló jelentéssel bír, a felhasználók pedig összekapcsolják azt az elérhető online tartalmakkal – azaz, ha a keresési javaslat valakit bűnözőként említ, akkor feltételezik, hogy elérhető (számos) olyan weboldal, amelynek tartalmából ez következik.⁹⁰ Az a körülmény pedig, hogy a felhasználók által korábban betáplált keresési kifejezéseket a rendszer gyűjti, rendszerezi és feldolgozza, ezen információk viszonylatában őt tárhelyszolgáltatóvá emeli, így pedig nemcsak az általános polgári vagy kártérítési (*tort*) jog, hanem az e-kereskedelmi irányelv 14. cikke – azaz az értesítési-eltávolítási eljárás – hatálya is kiterjedhet rá, függetlenül attól, hogy a tagállam ezt a felelősségi rendszert külön bevezette-e a keresőmotorok tevékenységére vonatkozóan általában. Azon jogrendszerek, amelyek a keresési javaslatokkal kapcsolatban a keresőmotort nem tekintik kiadónak, a javaslatokat tisztán funkcionális adatközlésnek tartják, amelyek nem fogalmaznak meg véleményt.⁹¹

Az amerikai jogrendszer vonatkozásában felvethető a kérdés, hogy a CDA 230. szakasza vajon az automatikus keresési javaslatokkal kapcsolatban is teljes mentesülést ad-e a jogi felelősség alól a keresőmotor szolgáltatója számára. Michael Smith kételkedik ebben.⁹² Érvelését a *Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com* ügyre alapozza,⁹³ amelyben egy weboldal tartalomszolgáltatójának felelősségét megállapíthatónak találta a bíróság, mert a szolgáltató – az oldal struktúrájának kialakításával, a jogsértő tartalom felhasználókból való előcsalogatásával – ténylegesen hozzájárult a jogsértő tartalmak előállításához.⁹⁴ Smith szerint az automatikus keresési

⁸⁷ *Trkulja v. Google, Inc.* [2015] (67. lj.); *Google, Inc. v. Duffy* [2017] (74. lj.).

⁸⁸ BGH, 14.05.2013, VI ZR 269/12.

⁸⁹ Corinna COORS: Reputations at Stake: The German Federal Court’s Decision Concerning Google’s Liability for Autocomplete Suggestions in the International Context. *Journal of Media Law*, vol. 5., no. 2. (2013) 322., 324.

⁹⁰ KARAPAPA–BORGHI i. m. 274–278.

⁹¹ Uo. 278–281.

⁹² Michael L. SMITH: Search Engine Liability for Autocomplete Defamation: Combating the Power of Suggestion. *Journal of Law, Technology and Policy*, (2013) 313.

⁹³ *Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com, LLC* 521 F.3d 1157 (9th Cir. 2008).

⁹⁴ Uo. 1167–1168.

javaslat maga is tevékenyen közreműködhet a valótlan állítások terjedésében, a valótlanossággal kapcsolatban a keresőmotor pedig súlyosan gondatlan magatartást tanúsít.⁹⁵

A keresési javaslat adatvédelmi szempontból is aggályos lehet, ha olyan információt közöl, amelyet az érintett már joggal számúzne a nyilvánosságból, mint például az a francia hölgy, akinek a neve után a „nyel” szót és egy felnőtt-film címét illesztette a keresőmotor, bár ifjúkorában szerepelt az adott filmben, ez az információ a kereséskor már nem volt vele kapcsolatban releváns és aktuális, így e személyes adata nem lett volna közzétehető⁹⁶ – ez azonban már inkább a feledtetéshez való jog problematikájához tartozik.

3.4. Egyéb jogsértő tartalmak

A személyiségi jogokban esett sérelmeken túl más jogsértő tartalommal kapcsolatban eddig nem merült fel a keresőmotorok érintettsége, aminek fő oka az lehet, hogy azok a jogi értelemben aggályos tartalmakat (gyűlöletbeszéd, gyermekekre káros tartalom stb.) egyébként is önként szűrik.⁹⁷ Ezzel együtt, ha a szűrésbe hiba csúszik, vagy a keresőmotor felhagy e gyakorlatával, felmerülhet a kérdés – tekintettel az e-kereskedelmi irányelv hallgatására is –, hogy felelhet-e a keresőmotor az általa kilistázott jogsértő tartalmakért.

A gyűlöletbeszéd, illetve általában a büntetőjog területére tartozó szólásszabadságkorlátozások esetében a közzététel, illetve a kiadás megállapíthatósága nem szükségszerűen feltétele a felelősségre vonásnak. Megállapítható lehet-e, hogy azzal, hogy egy fajgyűlölő oldalt előkelő helyen listáz ki, a keresőmotor gyűlöletre vagy erőszakra uszított?⁹⁸ Alighanem hiba lenne ez esetben objektív (szigorú) felelősségi szabályt alkalmazni – szándékosság vagy bűnösség aligha merülhet fel. Ugyanakkor a jogsértő tartalmak eltávolításának kötelezettsége ilyenkor is könnyen alkalmazható eszközként jöhet számításba, ami sajátos módon a keresőmotort a felelősség alól mentesítve rögtön az érintett tartalom ítélő bírójává emeli.

3.5. A feledtetéshez való jog

A jogos érdeket, hogy valaki eltűnhessen a nyilvánosság elől, és a róla korábban közzétett információk ne legyenek újból közzétehetőek, már jóval az internet kora előtt védelemben részesítette a jogi szabályozás. A bűnelkövetőket büntetésük letöltését követően mentesítik a hátrányos jogkövetkezmények alól, korábbi vétkeik nem hánytorghatók fel, indokolt esetben identitásuk megváltoztatásával kezdhetnek új életet.⁹⁹

⁹⁵ SMITH i. m. 318.

⁹⁶ *Mme C. / Google France*, Tribunal de grande instance Montpellier, 2010. október 28. Ld. KARAPAPA-BORCHI i. m. 285–286.

⁹⁷ VAN HOBOKEN i. m. 237–246.

⁹⁸ Public Order Act, 18. szakasz.

⁹⁹ Ld. *X (formerly known as Mary Bell) and Y v. News Group Newspapers Ltd. and Others* [2003] EWHC 1101 (QB); *Carr v. News Group Newspapers Ltd. and Others* [2005] EWHC 971.

Egyes európai jogrendszerekben a rágalmazás miatt indult büntetőeljárásokban a valóság bizonyítása csak abban az esetben megengedett, ha az információ közzétételét közérdek (pl. egy közéleti vitában való állásfoglalás), esetleg nyomós magánérdek indokolta. Ilyen érdek hiányában még az egyébként valós tényállítások is rágalmazónak számítanak, azaz a valóság elfeledését eredményezik.¹⁰⁰ A magánélet védelme pedig kártérítési, illetve magánjogi rendelkezésekben jelenik meg mint a személyiségvédelem egyik fontos kérdése, ami alapján bizonyos esetben szintén megtiltható az egyébként valós állítások közzététele.

Az adatvédelem relevanciája e kérdésben magától értetődő. A már nem hatályos uniós adatvédelmi irányelv előírta,¹⁰¹ hogy az adatkezelő által kezelt személyes adatoknak további feldolgozásuk célja szempontjából megfelelőnek, relevánsnak és nem túlzott mértékűnek,¹⁰² továbbá pontosnak és, ha szükséges, időszerűnek kell lenniük.¹⁰³ Az érintett számára biztosítani kell a jogot arra, hogy az adatkezelőtől kérje az olyan adatok helyesbítését, törlését vagy zárolását, amelyek feldolgozása nem felel meg az irányelv rendelkezéseinek.¹⁰⁴ A nagy izgalmat keltett *Google Spain*-ügy¹⁰⁵ ennek megfelelően nem abban hozott újdonságot, hogy többletjogosultságot biztosított volna a személyes adataikat féltő egyéneknek, hanem abban, hogy az irányelvbe foglalt kötelezettségeket kiterjeszhetőnek minősítette a keresőmotor-szolgáltatásokra nézve is.

Az Európai Bíróság szerint a keresőmotorok tevékenysége az irányelv 2. cikk b) pontja alapján adatkezelést valósít meg, mivel

„az interneten közzétett információk keresése során automatikus, állandó és rendszerezett módon kutatják az internetet, és ezáltal ilyen adatok »gyűjtését« végzik, amelyeket ezt követően ezen indexáló programok keretei között »visszakeresnek«, »rögzítenek« és »rendszereznek«, szervereiken »tárolják«, illetve adott esetben – a keresés találati listájaként – felhasználóikkal »közölnék«, és »hozzáférhetővé tesznek« a számukra.”¹⁰⁶

Ez a tevékenység ugyanakkor eltér a honlapok tartalomszolgáltatóitól, amelyekéhez a keresés kapcsolódik.¹⁰⁷ A keresőmotorok meghatározó szerepet játszanak az adatok, információk globális terjesztésében, tekintetbe véve azon felhasználókat is,

¹⁰⁰ Ld. pl. a Büntető törvénykönyv (Btk.) 229. §-át, a dán Btk. 270. cikkét, a svéd sajtótörvény [Tryckfrihetsförningen (2002:908)] 7. fejezet 14. cikk 14. bekezdését.

¹⁰¹ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.

¹⁰² Uo. 6. cikk c) pont.

¹⁰³ Uo. 6. cikk d) pont.

¹⁰⁴ Uo. 12. cikk b) pont.

¹⁰⁵ C-131/12, *Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González*, 2014. május 13-i ítélet.

¹⁰⁶ Uo. 28. bek.

¹⁰⁷ Uo. 35. bek., 83. bek.

akik azok nélkül nem találnának meg bizonyos tartalmakat.¹⁰⁸ A keresőmotorok tevékenysége tehát hozzáadódik a weboldalak tartalomszolgáltatóéhoz, így alkalmas arra, hogy jelentősen érintse a magánélethez és a személyes adatok védelméhez fűződő jogokat.¹⁰⁹ A keresőmotor nem csupán megkönnyíti az információkhoz való hozzáférést, hanem „döntő szerepet játszhat egy adott információ terjesztésében is, és alkalmas arra, hogy az adatokkal jelentősebben befolyásolja a személyek magánélethez való alapvető jogát, mint a honlapon való közzététel.”¹¹⁰ A keresőmotor így kötelezhető az általa kezelt személyes adatok elérhetetlenné tételére, ami csak a találati listából való törlést jelenti – az információ az eredeti helyén (a honlapon) továbbra is elérhető marad. A keresőmotor sem köteles azonban a törlésre, ha „valamilyen sajátos okból kifolyólag, például a közéletben játszott szerepe folytán az érintett alapvető jogaiba való beavatkozást igazolja az említett nyilvánosság ahhoz fűződő nyomós érdeke, hogy a kérdéses információhoz hozzá lehessen férni azáltal, hogy az szerepel a találati listán.”¹¹¹ A közügyek vitatásának szabadsága tehát az adatvédelemhez fűződő jog korlátja.

A döntés nagy izgalmat keltett, tudományos feldolgozása szinte azonnal megkezdődött¹¹² és élénk vitát váltott ki. Figyelemreméltó, hogy Mario Costeja nem az ő régi társadalombiztosítási adósságával és a tulajdonában álló ingatlanokból következő kényszerárverésével foglalkozó, az eredeti, 1998-ban közölt cikket online archívumában tároló lapok ellen fordult, hanem a keresőmotortól kérte a linkek elérhetetlenné tételét. Ez önmagában jelzi a Google nyilvánosságban betöltött szerepének súlyát. Az online archívumot senki nem kutatja át, és ha – mint Filippo Fontanelli megjegyzi – a Google csak a 23. oldalon listázta volna ki az érintett cikket, feltehetően Costeját sem zavarta volna a dolog.¹¹³ De mivel azt a Google algoritmus elökelő helyre tette, könnyen elérhetővé vált az információ, így jogi eljárás indulhatott.

Irimi Katsirea attól tart, hogy a döntés logikája – mivel a feledtetéshez való jog konkréti bizonytalannak – utóbb tovább terjedhet, akár az online sajtóarchívumokra is.¹¹⁴ Való igaz, a bíróság nem választotta el megnyugtatóan a keresőmotorok találati listáját az archívumoktól. Éppenséggel pusztán az ítélet alapján nehezen lenne indokolható, hogy a nem „releváns” és nem „időszerű” adatokat miért ne kellene azokból is törölni. Oster is megjegyzi, hogy a döntés alig foglalkozik a szólásszabadság kérdésével (a fent általunk is idézett rész tesz említést a nyilvánosság érdekében).¹¹⁵

¹⁰⁸ Uo. 36. bek.

¹⁰⁹ Uo. 38. bek., 83. bek.

¹¹⁰ Uo. 87. bek.

¹¹¹ Uo. 97. bek.

¹¹² David LINDSAY: The „Right to be Forgotten” by Search Engines under Data Privacy Law: A Legal Analysis of the *Costeja* Ruling. *Journal of Media Law*, vol. 6., no. 2. (2014) 159.

¹¹³ Filippo FONTANELLI: The Court of Justice of the European Union and the Illusion of Balancing in Internet-Related Disputes. In: Oreste POLLICINO – Graziella ROMEO (szerk.): *The Internet and Constitutional Law*. London, Routledge, 2016. 106.

¹¹⁴ Irimi KATSIREA: Search Engines and Press Archives between Memory and Oblivion. *European Public Law*, vol. 24., no. 1. (2018) 125.

¹¹⁵ Jan OSTER: *European and International Media Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 366.

Az irányelv 9. cikke felhatalmazást ad a tagállamoknak, hogy mentesítsék az adatvédelemmel kapcsolatos kötelezettségek alól a személyes adatok „újságírás céljából” való feldolgozását:

„A tagállamok e fejezet, a IV. és a VI. fejezet rendelkezései alóli felmentésről, illetve eltérésről kizárólag a személyes adatoknak újságírás vagy irodalmi, illetve művészi kifejezés céljából történő feldolgozása esetén rendelkezhetnek, amennyiben azok a magánélet tiszteletben tartásához való jognak a szólás- szabadságra vonatkozó szabályokkal való összeegyeztetéséhez szükségesek.”

E rendelkezés azonban csak lehetőség, nem kötelezettség az államok számára. Az Európai Bíróság hozzáállásából az is kitűnik, hogy az a Google általi adatkezelést nem tekinti az újságíráshoz hasonló, azzal analóg tevékenységnek.¹¹⁶

Éppen e különbségtétel megalapozottságát vitatja erőteljesen Post.¹¹⁷ Miközben világos, hogy a keresőmotor könnyebben elérhetővé teszi a személyes adatokat (is), nem világos, hogy tevékenysége miért ítéendő meg súlyosabban, mint a sajtóarchívumoké, tekintettel arra is, hogy végeredményben ez utóbbiak tevékenységének köszönhető az információ közzététele.¹¹⁸ De nem ez Post fő gondja. Amellett érvel, hogy a Google a kommunikációs infrastruktúra nélkülözhetetlen szereplőjévé vált, amely szükséges az életteli nyilvánosság fenntartásához.¹¹⁹ A Google ugyanazon közérdeket szolgálja, mint az újságírás vagy a média általában,¹²⁰ tevékenysége abban hasonlít az újságokéhoz, hogy a nyilvánosságot szolgálja, és a demokratikus közvélemény formálójaként lép fel. A sajtó is ezt teszi azzal, hogy egyébként az újságírók, szerkesztők saját véleményét közli, ami nem áll fenn a keresőmotor esetében, de Post érvelése szerint ez jelen esetben másodlagos szempont, a lényeges a közönség (a felhasználók) információkhoz juttatásában játszott szerep, ami hasonlóvá teszi a két szolgáltatást egymáshoz.¹²¹

A keresőmotorokkal szembeni, feledtetéshez való jogként elhíresült jogosultság a döntést követően hamar gazdag gyakorlatra tett szert.¹²² A legfőbb nehézséget – nem meglepő módon – az ítéletből következő kötelező mérlegelés elvégzése jelenti, annak megítélése, hogy mennyiben szükséges még a közügyek nyílt vitájához az adott információ kezelése, és mi az, ami ebből a szempontból már nem releváns, idejétmúlt. Az angol jogrendszer is szembesült már a problémával, ami alapján egyedileg szükséges megítélni a kérelmező státusát, a közéletben az ügy idején játszott szerepét és a korábbi

¹¹⁶ *Google Spain* i. m. 85. bek.

¹¹⁷ *Post* i. m. 981.

¹¹⁸ Uo. 1010.

¹¹⁹ Uo. 1016.

¹²⁰ Uo. 1041.

¹²¹ Uo. 1042–1043.

¹²² Theo BERTRAM et alii: *Three Years of the Right to be Forgotten*. <https://elie.net/static/files/three-years-of-the-right-to-be-forgotten/three-years-of-the-right-to-be-forgotten-paper.pdf>

információhoz fűződő közérdek erősségét.¹²³ Az *NT1 and NT2*-ügyben a bíróságnak arra a kérdésre kellett felelnie, hogy a feledtetéshez való jog alkalmazható-e letöltött büntetést érintő ügyekben. Warby bíró szerint az *NT1*-esetben a kereset megalapozatlan volt, mivel a felperes nem felelt meg a *Google Spain*-ügyben meghatározott követelményeknek.¹²⁴ Az *NT2*-ügyben a *Google* révén elérhető információ elvesztette fontosságát, „és a *Google*-kereső felhasználóinak nem fűződik kellő törvényes érdeke annak további elérhetővé tételéhez, ezért megfelelő törlési határozatot kell hozni.”¹²⁵

Az *M.L. and W.W. v. Germany*-ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint az alperes állam nem sértette meg az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkét.¹²⁶ A tényállás az *NT1 and NT2*-ügyéhez hasonló volt, minthogy a médiában megjelenő közlemények gyilkossági büntető ítéletre vonatkoztak. De ez az ügy nem a keresőmotorok ellen indult: a cikkek ugyan a keresési eredmények között jelentek meg, a felperes a kérelmét Németországban nem a keresőmotoros listázás ellen nyújtotta be. Azonban a döntés megerősítette, hogy elviekben a 8. cikk alapján a keresőmotorokkal szemben is lehet keresetnek helye.¹²⁷ Az Emberi Jogok Európai Bírósága hangsúlyozta, hogy az érdekek mérlegelése különböző eredményekre vezethet attól függően, hogy valaki egy keresőmotor üzemeltetőjével, vagy egy elsődleges kiadóval szemben indít törlési kérelmet.¹²⁸

Az Európai Bíróság döntése a keresőmotorokat lényegében szerkesztői szerepbe kényszerítette, igaz, sajátos, kifordított módon: nem a közzétételről, hanem a törlésről döntenek, és csak saját rendszerük vonatkozásában, ami azonban szinte nélkülözhetetlen a régebbi információk megtalálásához. Bár a *Google* maga is végez hasonló szerkesztést – tartalmakat szűr, rangsorol, felhasználói elé tár –, azt saját döntése alapján, gazdasági érdekei szerint teszi, ezúttal viszont a jogi szabályozás kényszeríti erre, a rágalmozó keresési eredmények és az automatikus keresési javaslatok eseteihez hasonlóan.

A *Google Spain*-ügy még kizárólag a keresőmotor spanyol (.es végződésű) változatára vonatkozott – a spanyol hatóságok nem látták joghatóságukat ennél tágabb körben megalapozhatónak. Kanada legfelső bírósága azonban az *Equustek*-ügyben már a *Google* valamennyi domainje tekintetében elrendelhetőnek látta a linkek törlését, mert más módon – kizárólag a .ca végződésű domainről való elérhetetlenné tétellel – nem

¹²³ *NT1 and NT2 v. Google, Inc.* [2018] EWHC 799 (QB). Ld. Róisín A. COSTELLO: The Right to be Forgotten in Cases Involving Criminal Convictions. *European Human Rights Law Review*, vol. 2., no. 3. (2018) 268.

¹²⁴ Uo. 170. bek.

¹²⁵ Uo. 223. bek.

¹²⁶ *M.L. and W.W. v. Germany*, no. 60798/10 és 65599/10, 2018. június 28-i ítélet.

¹²⁷ Hugh TOMLINSON – Aidan WILLS: Case Law, Strasbourg: *ML and WW v Germany*, Article 8 Right to Be Forgotten and the Media. *Inform blog*, 2018. július 4., <https://inform.org/2018/07/04/case-law-strasbourg-ml-and-ww-v-germany-article-8-right-to-be-forgotten-and-the-media-hugh-tomlinson-qc-and-aidan-wills/>

¹²⁸ *M.L. and W.W. v. Germany* i. m. 97. bek.

lett volna biztosítható a szellemi tulajdon védelméhez fűződő jog.¹²⁹ Bár az *Equustek* szellemi tulajdonnal kapcsolatos ügy volt, a jövőben a feledtetéshez való jogra nézvést is lehetnek következményei. Ronald Krotoszynski szerint „nagyon valószínűnek tűnik, hogy hasonló elemzés merül fel az olyan, feledtetéshez való joggal kapcsolatos ügyekben, amelyekben a hazai bíróság úgy rendelkezik, hogy nemcsak annak illetékességi területén kell a tartalmat eltávolítani a listáról.”¹³⁰ Krotoszynski szerint a feledtetéshez való joggal összefüggésben ez a megközelítés egy ország polgárainak jogát azokra az információkra fogja korlátozni, amiket egy *másik* ország bírósága megfelelőnek ítél. A törlésre kötelezés terjedelmének kérdése ott fekszik az Európai Bíróság asztalán is, egy oda előzetes döntéshozatalra felterjesztett francia ügyből kifolyólag.¹³¹

Az Európai Unió adatvédelmi rendelete (GDPR)¹³² – ami a korábbi irányelvet váltotta fel – jelentősen módosítja a feledtetéshez való jog szabályozását. Először is lényeges körülmény, hogy a rendelet a tagállamokban közvetlenül hatályosul, így azzal a szöveggel kell alkalmazni mindenhol, amivel az Unió megalkotta. Másfelől, miközben immár elnevezés szerint is említi a feledtetéshez való jogot (a törléshez való jog szinonimájaként), igyekszik erőteljesebb védelemben részesíteni a szólás szabadságát azzal, hogy úgy rendelkezik, a jog nem alkalmazható olyan esetekben, amikor az adatkezelés szükséges a szólásszabadság és a tájékozódáshoz való jog gyakorlásához.¹³³ A kivétel elismerése a tagállamok kötelezettsége, nem pedig pusztán lehetősége. Az irányelvben szereplő „újságírási cél” bizonytalan értelmezését a szólásszabadság védelme és a felhasználók tájékozódási joga váltotta fel, bár a preambulum még mindig csupán az előbíról, valamint az audiovizuális és sajtóarchívumokról tesz említést.¹³⁴ A feledtetéshez való jog tiszteletben tartása így a GDPR szándéka szerint továbbra is a keresőmotorok kötelezettsége marad, holott a rendelet szövege éppenséggel erősíti a mentesülésük melletti érveket: a keresőmotor bizonyosan képes mind a szólásszabadságot, mind a tájékozódáshoz való jogot szolgálni. Továbbá a rendelet e jogok gyakorlásáról szól, és ezen esetekre kivételt biztosít, ami nem szükségszerűen jelenti a szolgáltató általi joggyakorlást, vonatkozhat a felhasználóra is. Azaz, ha a felhasználók érdekei szempontjából vizsgáljuk a kérdést, a rendelet alapján a keresőmotor akár mentesülhetne is a törlési kötelezettség alól, függetlenül attól, hogy a találati listát elismerjük-e a keresőmotor saját szólásszabadságának gyakorlásaként, vagy sem. Abban az esetben nincs ez

¹²⁹ *Google, Inc. v. Equustek Solutions, Inc.* [2017] SCC 34 [Sup. Ct. (Can)]. Ld. Michael DOUGLAS: A Global Injunction Against Google. *Law Quarterly Review*, 134. (2018) 181.

¹³⁰ Ronald KROTOSZYNSKI: *Privacy, Remedies, and Comity: The Emerging Problem of Global Injunctions*. Kézirat, 22.

¹³¹ French Court Refers „Right to Be Forgotten” Dispute to Top EU Court, *Reuters.com*, 2017. július 19., <https://www.reuters.com/article/us-google-litigation/french-court-refers-right-to-be-forgotten-dispute-to-top-eu-court-idUSKBN1A41AS>

¹³² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet – General Data Protection Regulation, GDPR).

¹³³ Uo. 17. cikk 3. bek. a) pont.

¹³⁴ Uo., (153) preambulumbekkezdés.

így, ha a már nem releváns, idejétmúlt információkat nem tekintjük a szólásszabadság gyakorlásához vagy a megfelelő tájékozódáshoz szükségesnek.

Post kritikája tehát tovább élhet a GDPR hatálya alatt is, de annyit mindenesetre hozzá kell fűzni, hogy amennyiben a keresőmotorokat a médiához hasonló szolgáltatásnak fogadnánk el, ahogyan javasolja, az csak az Első Alkotmánykiegészítés jogát szem előtt tartva lenne vitán felül állóan kedvező fejlemény a keresőmotorokra nézve. Európában ez a megítélés azonnal felvethetné a médiával szemben megkövetelt közérdekű kötelezettségek rájuk való kiterjesztésének kérdését, ideértve a tartalmi sokszínűséget, a válaszadási jogot és a közönség káros tartalmaktól való megóvását is. A helyzet meglehetősen furcsa: miközben a feledtetéshez való jog egyfajta sajátos szerkesztői szerep felvállalását követeli meg a keresőmotoroktól, részben e feladat teljesítése az akadályozza annak, hogy médiaként tekintsünk rájuk, és így – a médiaszolgáltatás nélkülözhetetlen fogalmi elemének megfelelően – jogi értelemben ténylegesen szerkesztőkké váljanak.

Az amerikai jogrendszerrel idegen a feledtetéshez való általános jog elismerése, és a CDA 230. szakasza e tekintetben is kizárja a keresőmotorokkal szembeni felelősség megállapíthatóságát. Ugyanakkor figyelemreméltó körülmény, hogy a feledtetéshez való joghoz hasonló jog egyes, szűken körülhatárolt területeken mégis csak létezhet, mint például a pénzügyi adatok törlését előíró Fair Credit Reporting Act,¹³⁵ a kiskorúak számára a saját maguk által az interneten közzétett adataik későbbi törléséhez való jogot biztosító kaliforniai törvény¹³⁶ és más hasonló előírások, tervezetek.¹³⁷

4. A találati lista manipulálása

4.1. A keresősemlegesség problémája

A keresőmotorok algoritmusok segítségével működnek, bonyolult beállításokkal, így a keresési kifejezés felhasználó általi beírása és a találati lista keresőmotor általi összeállítás között történtek csak nehezen – az átlagos felhasználó számára pedig egyáltalán nem – detektálhatók. A felhasználói kérés következtében előáll egy eredmény, de nem tudni, hogyan; ez a ‘fekete doboz’ jelenség pedig több szempontból, például a demokratikus nyilvánosságából is, aggodalmat keltő.¹³⁸ Először is, nem tisztázottak megnyugtató módon a találati lista (a keresőmotoroknál a weboldalak relevanciájáról alkotott véleménye) összeállításának szempontjai, ezért nehezen tudható, hogy a keresőmotor manipulálja, félrevezeti-e felhasználóját, vagy valóban a megítélése szerint leginkább releváns találatokat tárja elé. Másodsor, a felhasználó számára releváns tartalmak megtalálásához a felhasználó személyes adatait is felhasználja, keresési előz-

¹³⁵ Frank PASQUALE: Reforming the Law of Reputation. *Loyola University Chicago Law Journal*, vol. 47 (2015) 515, 530.

¹³⁶ California Senate Bill Act, 568 (Privacy: Internet – Minors).

¹³⁷ Lawrence STRY: Forget Me, Forget Me Not: Reconciling Two Different Paradigms of the Right to Be Forgotten. *Kentucky Law Journal*, vol. 103., no. 3. (2014) 311, 331.

¹³⁸ Frank PASQUALE: *The Black Box Society. The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge, Harvard University Press, 2015.

ményeit, internetes böngészését, e-mailjei tartalmát stb. ideértve, ez a gyakorlat pedig a magánszféra sérelmét okozhatja.¹³⁹ Harmadszor, az egyénre szabott keresési találat erősíti a „szűrőbuborék-hatást”, avagy a Cass Sunstein-féle *Daily Me*-ként működik,¹⁴⁰ a felhasználó a saját véleményével azonos vagy összeférő tartalmak körébe zárva, így csorbítva a társadalmi kohéziót és a közügyek értelmes megvitatásának lehetőségét.¹⁴¹ Grimmelmann tagadja e hatás tényleges meglétét, tekintettel arra a szintén gyakran hangoztatott kritikára, miszerint a keresőmotor a *mainstream*, népszerű és sokak által elért tartalmakat részesíti előnyben, a marginális vagy csak új, kisebb elérésű oldalak nehezen kerülnek a találati lista elejére; Grimmelmann szerint a két kritika egyszerre nem lehet megalapozott.¹⁴²

A keresőmotorokról szóló szakirodalom gyakran veti fel a keresőmotorok elfogultságának kérdését. Ezalatt a lehetséges manipulációt értik, ami a releváns weboldalak háttérbe szorítását, a felhasználó számára kevésbé relevánsak indokolatlan előtérbe helyezését, az organikus és a fizetett találatok közötti különbség elmosódását, azaz a keresőmotorok tevékenységének több elemét érintő problémák összességét jelenti.¹⁴³ A manipuláció problémás, mert aláássa a demokráciát, amennyiben a nyitott és sokszínű nyilvános szféra ellenében hat, ha a keresőmotor – ahelyett, hogy kiszolgáltatná a felhasználó érdeklődését annak igényei szerint – beavatkozik a tartalmak szabad áramlásába, a közönséghez való eljutás folyamatába, illetve, ha az elérhető tartalmaknak csupán egy igen kis szeletét listázza ki prominens helyen.¹⁴⁴ Tudható, hogy a felhasználók túlnyomórészt a találati lista tetején található weboldalak közül választanak, így a keresőmotor szükségszerűen a népszerű, sokak számára releváns találatokat helyezi előtérbe¹⁴⁵ – ez azonban inkább a felhasználói tudatossággal és a keresőmotor strukturális sajátosságaival, semmint a manipuláció problémájával összefüggő kérdés. Ezen túlmenően versenyjogi, illetve a tisztességes kereskedelmi gyakorlat szempontjából is kritikával illelhető a keresőmotorok tevékenysége: a már népszerű szolgáltatások lista elejére helyezésével megnő az újak belépési küszöbe,¹⁴⁶ manipuláció esetén pedig a találati lista félrevezetheti a felhasználót, aki így nem szerez tudomást egyes szolgáltatók létezéséről, míg másokat – amik a listán előkelő helyen szerepelnek – a maga számára az indokoltnál relevánsabbnak vélhet.¹⁴⁷

Mindenesetre a találati listát véleménynek tekintő felfogásnak megfelelően a keresőmotor általi manipuláció – ha meg is valósul – nem vet fel aggályokat. A *Langdon v.*

¹³⁹ Ira RUBINSTEIN: Regulating Privacy by Design. *Berkeley Technology Law Journal*, vol. 26., no. 3. (2012) 1410.

¹⁴⁰ Cass R. SUNSTEIN: *#Republic. Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton, Princeton University Press, 2017.

¹⁴¹ Eli PARISER: *The Filter Bubble: What The Internet Is Hiding From You*. London, Penguin, 2012.

¹⁴² GRIMMELMANN i. m. 908–909.

¹⁴³ BRACHA–PASQUALE i. m. 1167–1170.

¹⁴⁴ Uo. 1171–1173.

¹⁴⁵ HINDMAN i. m. 68–70.

¹⁴⁶ BRACHA–PASQUALE i. m. 1174.

¹⁴⁷ Uo. 1176–1179.

Google, Inc.-ügyben a felperes azt sérelmezte,¹⁴⁸ hogy hirdetését a Google nem fogadta be, így nem tudta szolgáltatását fizetett tartalomként népszerűsíteni, továbbá hogy a keresőmotor találati listája eleve az indokoltnál hátrább sorolja weboldalát. A bíróság szerint a fizetett link közzétételére, illetve a találati lista módosítására kötelezés „kényszerített beszéd” lett volna, ami a keresőmotor szólásszabadságát sértené.¹⁴⁹ Hasonlóképpen, a *Search King*-ügyben a bíróság azt állapította meg,¹⁵⁰ hogy a találati lista az egyes weboldalak fontosságáról alkotott vélemény, amely a felhasználói keresésre reflektál.¹⁵¹ Ha pedig a találati lista alkotmányosan védett vélemény, akkor annak tartalma jogi eszközökkel csak kivételesen korlátozható.

Visszajutottunk tehát ahhoz a kérdéshez, hogy a keresőmotor a szólásszabadságát gyakorolja-e tevékenysége elvégzésekor (amit tesz, az a szólásszabadság hatóköre alá tartozik-e, vagy csak funkcionális jellegű, információt ad át felhasználóinak), illetve, ha igen, akkor a találati lista (mint ‘újonnan gyártott’ tartalom), vagy a listázott oldalak tartalma (mint közvetített tartalom) minősül-e a véleményének. A manipuláció szempontjából közelítve, ha a tevékenységet nem védik a szólásszabadságjogi tételek, akkor szélesebb körű – bár nem korlátlan – beavatkozási lehetőség nyílik, ha azonban igen, akkor a szabályozás lehetősége szűkül, és kivételes esetekre szorítkozik. Ha a találati lista önálló vélemény a keresést indító felhasználó számára leginkább releváns tartalmakról, akkor az jellegét tekintve szükségszerűen szubjektív lesz (hiszen a ‘relevancia’ követelménye miatt nem létezhet objektív eredmény, főleg nem egyénre szabottan, felhasználónként), amit a szólásszabadság széles körben véd.

A hálózatsemlegesség mintájára, a problémát felismerve született meg a „keresősemlegesség” kifejezés.¹⁵² A keresőmotorok semlegességét kötelező előírásként látni akarók álláspontja szerint a keresőmotoroknak egyenlő hozzáférést kellene biztosítaniuk valamennyi tartalom számára, és meg kellene tiltani, hogy beavatkozzanak az információáramlásba. Pasquale egyenesen olyan alapvető kulturális és politikai szolgáltatásnak tekinti, amely e jellege miatt szabályozásra szorul.¹⁵³ A semlegességre kötelezett keresőmotor egyértelműen semleges közvetítőként viselkedne. Ugyanakkor a keresőmotor nem tud abban az értelemben semleges lenni, mint az internetszolgáltató, elsősorban azért, mert tevékenységének lényege a tartalmak rangsorba helyezése. Ha nem válogat, szelektál, sorol weboldalakat előre és hátra, akkor nem végzi el a feladatát. Más kérdés, hogy a válogatás során adhat-e indokolatlan előnyt egy weboldalnak, vagy sorolhat-e önkényesen hátrább egy másikat.

Grimmelmann elemeire bontja a keresősemlegesség ideálját, és igyekszik minden rész megalapozottságát önállóan is cáfolni.¹⁵⁴ Miközben elismeri, hogy a keresősem-

¹⁴⁸ *Langdon v. Google, Inc.* i. m..

¹⁴⁹ Uo. 629–630.

¹⁵⁰ *Search King* i. m..

¹⁵¹ 2003 US Dist. LEXIS 27193, 11–12.

¹⁵² KOHL i. m. 221.

¹⁵³ Frank PASQUALE: Dominant Search Engines: An Essential Cultural & Political Facility. In: SZOKA-MARCUS i. m. 401.

¹⁵⁴ GRIMMELMANN i. m. 442–458.

legesség a médiához való hozzáférés jogi eszközökkel való biztosításának régi gondolatából fakad, a keresőmotorokra vonatkozó előírások, megítélése szerint, nem a tartalom-előállítók, hanem a felhasználók (a közönség) érdekeinek védelmét célozná.¹⁵⁵ Valójában – vethetnénk közbe – a hozzáférés mindig is egyszerre szolgálta a hozzáférő és az így létrejött tartalom befogadójának érdekeit – ezek nehezen választhatók szét. Grimmelmann többi észrevétele találó: nem lehet az egyenlőség a keresőmotorok tevékenységének az alapja, mert lényegük a szelekció; nem várhatunk el tőlük objektivitást, mert a felhasználó igényeivel kapcsolatban mindig csak találgatni lehet; az elfogultság valójában a keresőmotorok alapfunkciója, hiszen rangsort kell felállítaniuk a weboldalak között.¹⁵⁶ A szerző még a Google-nak oly sokszor felrótt önérdék-érvényesítést (a keresőmotoron keresztül egyéb szolgáltatásainak előtérbe helyezését a versenytársak hasonló szolgáltatásainak háttérbe szorításával) sem tekinti jogi értelemben kezelést igénylő anomáliának, mert egyrészt az a szolgáltatások integrálása esetén emelheti a keresőmotor-szolgáltatás minőségét, másrészt legtöbbször a Google egyéb szolgáltatásai valóban jobb minőségűek a versenytársaiénál,¹⁵⁷ a piacon való sikeres jelenlét nem kizárólagosan a keresőmotorok által összeállított listákon való pozíciótól függ.

Ha a keresősemlegesség követelményét általános értelemben nem is tartjuk alkalmasnak arra, hogy abból a jogi szabályozás igénye levezethető legyen, rámutat a lista manipulálásának problematikájára. Grimmelmann egy későbbi írásában már az azzal szembeni fellépést sem tartja megengedhetetlennek. A bíróság a *Search King*-ügyben elfogadta a Google azon érvelését, miszerint a találati lista alapvetően szubjektív, így valótlansága nem lehet bizonyítás tárgya,¹⁵⁸ ez pedig a szerkesztő-analógia elfogadására utal, aminek megfelelően tehát a keresőmotor lényegében megkötések nélkül, tetszése szerint állítja össze a találati listát, alakítva ezzel a versengő vállalkozások közötti piaci viszonyokat. Ha azonban a Grimmelmann által felvetett tanácsadó-analógiát alkalmazzuk, és a keresőmotorokat a felhasználók igényeit szolgáló szereplőnek tekintjük, akkor a lista keresőmotor általi manipulálása a felhasználó félrevezetését jelenti. A találati lista ez esetben is a weboldalnak a felhasználó számára releváns jellegéről alkotott vélemény, és mint ilyen, továbbra is szubjektív, azonban manipuláció alkalmazásával tisztességtelenné, így szabályozhatóvá válik.¹⁵⁹ A találati lista lehet téves, hibás és – mint bármely vélemény – cáfolható, vitatható, elképzelhetően hamis. De ha a keresőmotor azért helyez hátrább egy weboldalt, mert üzemeltetőjét kedvezőtlenebb helyzetbe kívánja hozni a piaci versenyben, miközben tudja, hogy az a felhasználó számára relevánsabb lenne a listán elfoglalt helyéhez képest, akkor a találati lista nemcsak hamis, hanem tudatosan hamisít. Ennek megítélése független attól, hogy a tudatos hamisítás utólagos manuális beavatkozásnak, vagy az algoritmusok alapvető

¹⁵⁵ Uo. 441.

¹⁵⁶ Uo. 442–447.

¹⁵⁷ Uo. 451–453.

¹⁵⁸ *Search King* i. m. 3–4.

¹⁵⁹ GRIMMELMANN i. m. 912–932.

beállításának köszönhetően állt elő. Grimmelmann szerint az ilyen magatartás például a megtévesztés *torij*ogi tényállása alapján lehetne peresíthető.¹⁶⁰

A szerkesztő-analógiát vallók érvei az állami beavatkozással szemben nem szorítkoznak a keresőmotorok szólásszabadságának hangoztatására. Geoffrey Manne és Joshua Wright például amellet érvel, hogy a keresősemlegesség azért sem gyakorlatba átültethető koncepció, mert a keresőmotor tevékenysége olyannyira bonyolult, hogy az a felhasználó számára értelmezhetetlen, ami elnehezítené a jogérvényesítést, egy esetleges állami beavatkozás pedig minden bizonnyal több kárt csinálna, mint hasznot (a felhasználóknak is); az államot távol kell tartani a keresőmotorok tevékenységétől.¹⁶¹ Eric Goldman szerint a keresőmotorok elfogultsága szükségszerű és kívánatos, és a felhasználók érdekeit szolgálja a számos irreleváns és őt félrevezetni kívánó információ, tartalom távoltartásával. Az internetes keresés fokozódó egyéniesítése, felhasználókra szabása pedig egyébként is okafogyottá teszi az elfogultságra való hivatkozást.¹⁶² Annyit idézzünk fel ehhez, hogy a Sunstein-féle *Daily Me* megvalósulása a keresőmotorok szolgáltatásában egyéb, járulékos károkat okozhat, az adatvédelmi aggályokról nem is beszélve, továbbá, hogy az egyéniesítés egyáltalán nem zárja ki a manipuláció lehetőségét, esetleg még bővítheti is, ha immár azt is egyénre szabottan végezheti a keresőmotor.

4.2. Külső manipuláció

A találati lista kívülről is manipulálható, bár ahogy a keresőmotorok egyre kifinomultabbak lesznek, úgy válik a külső beavatkozás egyre nehezebbé. A beavatkozás leggyakoribb motivációja a találati lista elejére kerüléshez fűződik, aminek érdekében kereső-optimalizáló cégek segítenek az őket megbízó vállalkozásoknak a listán előrébb kerülni. Mivel ez a tevékenység a keresőmotorok az adott weboldal relevanciájával kapcsolatos véleményét igyekszik ‘megkerülni’, ellentétes a keresőmotor érdekeivel, ami így igyekszik küzdeni a befolyásolás ellen, a Google esetében meglehetősen nagy sikerrel.¹⁶³

A nyilvánosság befolyásolási kísérletének tekinthető az ún. *Google-bombing* jelensége, ahol többek közös erőfeszítése – saját weboldalaikon linkek elhelyezése – arra irányul, hogy egy keresési kifejezésre egy bizonyos weboldal jelenjen meg a találati lista elején. Ennek első példája az, amikor egy bizonyos Adam Mathes 2001-ben elérte, hogy ha valaki a „tehetségtelen balek” (*talentless hack*) kifejezésre keresett, akkor az egyik barátja weboldala jelent meg a találati lista első helyén. A leghíresebb ilyen eset az volt, amikor politikai aktivisták kampánya oda vezetett, hogy a „szánalmas kudarc” (*miserable failure*) kifejezés beírása után az első keresési eredmény az akkori amerikai

¹⁶⁰ Uo. 931–932.

¹⁶¹ Geoffrey A. MANNE – Joshua D. WRIGHT: If Search Neutrality is the Answer, What’s the Question? *Columbia Business Law Review*, (2012) 151., 198–204.

¹⁶² GOLDMAN i. m. 189.; Eric GOLDMAN: Revisiting Search Engine Bias. *William Mitchell Law Review*, vol. 38., no. 1. (2011) 96.

¹⁶³ LAIDLAW i. m. (3. lj.) 182.

elnök, George W. Bush hivatalos oldalára mutasson. Egy másik esetben az volt a cél, hogy aki a „zsidó” szóra keres, ne találkozzon a zsidó származású közéleti személyiségeket listázó jewwatch.com oldallal, amit a Google egyébként prominens helyen szerepeltetett a listán.¹⁶⁴ A külső manipulációval szembeni védekezés a keresőmotor találati listájának (véleményének) integritása szempontjából kulcskérdés.

4.3. Belső manipuláció

A belső manipuláció a keresőmotor olyan beavatkozásait jelenti, ahol a relevancia szempontját háttérbe szorítva, a találati lista a keresőmotor szolgáltatója, a vele üzleti kapcsolatban álló hirdetők vagy más szereplő (például az állam) érdekeinek megfelelően alakul. Ennek leggyakoribb esete az egyes weboldalak hátrásorolása a keresőmotor saját üzleti szempontjainak megfelelően. A Google számos szolgáltatást nyújt az interneten (ár-összehasonlítás, térkép, híraggregátor, fordító, webáruház, e-mail stb.), amelyek más szolgáltatásokkal versengenek, és szintén a Google keresőjén keresztül (is) próbálnak eljutni a széles közönséghez. Ha a Google ezek weblapját a találati listán hátra helyezi, azzal elzárja előlük potenciális ügyfelek jelentős részét. Az amerikai joggyakorlatból ismert ügyek többségében ez az alapprobléma vezetett a pereskedéshez. A Search King szintén keresőmotort nyújtott alapszolgáltatásként, majd amikor bevezetett egy olyan új szolgáltatást, amely közvetített a reklámozók és a weboldalak között, és egy linkfarm segítségével kívánta manipulálni a Google keresőmotorját, a Google válaszul lerontotta a Search King weboldalának értékelését a PageRank algoritmusban.¹⁶⁵ A keresőmotor e lépése egyértelmű büntetés a külső manipulációs kísérletért.¹⁶⁶ A *KinderStart*-ügyben a felperes ún. vertikális keresőszolgáltatást működtetett, amelyen keresztül a gyermekek számára hasznos vagy nekik szóló tartalmakat lehetett megtalálni. A Google, ami abban piaci vetélytársat látott, egyik napról a másikra hátrább sorolta a weboldalt a korábbi tipikus, gyakori keresési kifejezésekre összeállított találati listán.¹⁶⁷ Ahogyan említettük, a bíróságok a Google e lépését a szólásszabadság gyakorlásának tekintették, olyan véleménynek, amelynek igazsága, vagy valótlansága nem is vizsgálható, dacára annak, hogy maga a Google korábban a találati lista objektivitását hirdette.¹⁶⁸

Michael Ballanco szerint, ha a találati lista alkotmányosan védett vélemény, akkor abban az esetben, ha az a keresőmotor beavatkozása nyomán annak saját szolgáltatásait az indokoltnál előkelőbb helyen listázza ki, illetve mások hasonló szolgáltatásait eltüntetni, akkor az ilyen véleményt kereskedelmi beszédnek kellene minősíteni, ami

¹⁶⁴ James GRIMMELMANN: The Google Dilemma. *New York Law School Law Review* 53 (2009) 939, 941–944.

¹⁶⁵ *Search King* (23. lj.) 1–2.

¹⁶⁶ Jennifer A. CHANDLER: A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet. *Hofstra Law Review*, vol. 35., no. 3. (2007) 1095, 1110–1111.

¹⁶⁷ *Kinderstart.com, LLC v. Google, Inc.* C 06-2057 JF (RS) (ND Ca., 2007. március 16.) 2.

¹⁶⁸ James GRIMMELMANN: The Structure of Search Engine Law. *Iowa Law Review*, vol. 93., no. 1. (2007) 1, 59.

a vonatkozó elvek és doktrínák alkalmazását is elengedhetetlenné tenné.¹⁶⁹ Azaz, ha a találati lista félrevezeti a felhasználót, a manipuláció nyomán valótlan képet tár elé, akkor a szólásszabadság korlátozható. Ha egy weboldal a felhasználó számára fontos és releváns – és a Google-nak a legjobb szándéka mellett, saját szolgáltatása manipulálása nélkül ezt is kellene gondolnia –, akkor a találati listán való hátrásorolása lényegében valótlan állítás.¹⁷⁰

A legtöbben versenyjogi problémát látnak a Google említett gyakorlatában. Bár az amerikai Federal Trade Commission végül nem állapított meg a szolgáltató részéről versenykorlátozó gyakorlatot,¹⁷¹ egyes szerzők nem zárják ki annak lehetőségét.¹⁷² Az Európai Bizottság pedig 2017-ben 2,42 milliárd eurós bírságot szabott ki a Google-ra, mert megsértette az EU trösztellenes szabályait. A Google visszaélt keresőmotorja piaci erőfölényével, amikor jogsértő módon előnyt biztosított egy másik szolgáltatásának, a Google ár-összehasonlítójának.¹⁷³ A Google 2018 júliusában csúcspdöntő, 4,34 milliárd eurós bírságot kapott, ezúttal azért, mert versenyellenes korlátozásokat alkalmazott készülégyártókkal és mobilhálózat-üzemeltetőkkel szemben, hogy megőrizze az internetes keresési piacon betöltött szerepét. Bár az ügyek még nem zárultak le véglegesen, úgy tűnik, nem a szólásszabadság joga, hanem a versenyjog lehet az az eszköz, amivel a jelenlegi szabályozási környezetben hatékonyan fel lehet lépni a Google-lal szemben.

Eltérő jellegű problémát vetnek fel a keresőmotor által fizetett hirdetésként kilistázott weboldalak. Az egyes keresőszavakhoz, keresési kifejezésekhez hirdetéseket párosít a rendszer, a felhasználó elé a hirdetők weboldalait tárva első helyen (például, ha valaki a „hűtőszekrény” szóra keres rá, az első 3-4 találat olyan áruházak oldalára mutat, amelyek árulnak hűtőt, és fizettek azért, hogy a listán elől szerepeljenek). Ez egyértelműen kereskedelmi célú tranzakció, és ezt a felhasználók számára nyilvánvalóvá kell tenni; eltérő esetben, még ha a találati listát véleménynek is tekintjük, sérül a saját szerkesztett és a fizetett tartalom elválasztásának követelménye.¹⁷⁴

A manipuláció közvetett módja, ha a Google a fizetett hirdetések megrendeléséből zár ki egy-egy szolgáltatást. Egy abortuszellenes szervezet próbálkozott azzal, hogy a Google AdWords szolgáltatásának segítségével az „abortuszklinika” keresőszóval összekapcsolva saját weboldalát népszerűsítse, amin az abortuszt elutasító, alternatív megoldásokat kínáló intézményeket gyűjtött össze. A valódi abortuszklinikák panaszra szerint a hirdetések megtevesztették a keresőmotor felhasználóit. A Google e panaszt

¹⁶⁹ Michael BALLANCO: Searching for the First Amendment: An Inquisitive Free Speech Approach to Search Engine Rankings. *George Mason University Civil Rights Law Journal*, vol. 24., no. 1. (2013) 89., 101–111.

¹⁷⁰ GRIMMELMANN i. m. 60.

¹⁷¹ WOAN i. m. 304–315.

¹⁷² Joshua G. HAZAN: Stop Being Evil: A Proposal for Unbiased Google Search. *Michigan Law Review*, vol. 111., no. 5. (2013) 789.

¹⁷³ Antitrust: Commission Fines Google €2.42 Billion for Abusing Dominance as Search Engine by Giving Illegal Advantage to Own Comparison Shopping Service. European Commission, 2017. június 27., http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1784_en.htm

¹⁷⁴ CHANDLER i. m. 1113–1115.

elfogadva, törölte a szóban forgó hirdetéseket, ezzel pedig közvetve állást foglalt egy fontos közéleti kérdésben. A törlés alapja ugyan a megtévesztő reklám elleni fellépés volt, a téma érzékenysége tekintettel mégis csak zavaró látni, hogy a látszólag elfogulatlan keresőmotor megakadályozta a szólásszabadság ilyenén való gyakorlását.¹⁷⁵ Ennél egyértelműbben elítélhető eseteket is bőven tárgyal a szakirodalom: politikai tartalmak reklám formájában való listázásának elutasítása (például a Guantanamo és az Abu Ghraib börtönökről írt könyv esetében, ahol a Google a téma 'érzékenysége' hivatkozott).¹⁷⁶ A Google online hirdetés-kiszolgáló rendszere, a weboldalak és hirdetések között közvetítő AdSense készséggel zárja ki a hirdetők köréből az általa bujának, obszcénnak minősülő művek reklámozóit.¹⁷⁷

De a Google nem csupán gazdasági, hanem politikai vélemény alapján is szelektál ügyfelei között. A *Langdon-ügy*¹⁷⁸ felperese olyan honlapokat üzemeltett, amelyeken az észak-karolinai kormányzati politikusok, illetve Roy Cooper állami főügyész korrupciós ügyeit, valamint a Kínai Népköztársaság kormánya által elkövetett jogsértéseket mutatta be. Ez utóbbi kiváltképpen érzékenyen érintette a Google-t, aminek akkoriban nagyszabású tervei voltak a kínai piacra való betörés tekintetében. A Google megtagadta a weboldalak népszerűsítését célzó hirdetés befogadását, a bíróság pedig, a *Search King-ügy*höz hasonlóan, mindezt a szólásszabadság által védett tevékenységnek minősítette, kiemelve, hogy az ezzel ellentétes döntés – a reklámok közzétételére kötelezés – ún. kényszerített beszédnek minősülne, ami csak igen kivételes esetben megengedett. A keresőmotorok, a médiához hasonlóan, szabadon elutasíthatják a kívülről kapott tartalmak, hirdetések közzétételét.¹⁷⁹

A Google és Kína kapcsolata más szempontból is tanulságos. Amikor a Google jelen volt a kínai piacon, keresőmotorját a kínai kormány kérésére saját maga cenzúrázta. Bár a nyugati világban nyújtott szolgáltatása is alkalmaz előzetes szűrést (pl. pornográf, erőszakos, gyűlölködő tartalmakkal kapcsolatban), ezek igazodnak a felhasználók védelmében gyakorolt észszerű önszabályozás kereteihez, és bár túlterjednek a szólásszabadság doktrínája által megkövetelt korlátozásokon, azaz egyébként jogszerű tartalmak listázását sem teszik lehetővé, önmagában ezzel a gyakorlattal kapcsolatban alkotmányos aggály nemigen vehető fel, egészen addig, amíg nem válik a politikai vélemények, a közügyekben való eligazodáshoz szükséges információk terjedésének korlátjává. Grimmelmann példája szemléletes: míg az amerikai felhasználó a „Tienanmen tér” kifejezésre a Google képkeresőjében az 1989-es tüntetések egyszerre tragikus és felemelő képeit kapta, addig a Google kínai szolgáltatása kizárólag a térről készült idealizált képeket, turistacsalogató ábrázolásokat kínált – a tankok és a holttestek pedig

¹⁷⁵ Google Removes Anti-Abortion Ads Deemed Deceptive. *Wall Street Journal blogs*, 2014. április 29., <http://blogs.wsj.com/digits/2014/04/29/google-removes-anti-abortion-ads-deemed-deceptive/>

¹⁷⁶ Dawn C. NUNZIATO: The Death of Public Forum in Cyberspace. *Berkeley Technology Law Journal*, vol. 20., no. 2. (2005) 1115., 1124.

¹⁷⁷ Andrew TUTT: The New Speech. *Hastings Constitutional Law Quarterly*, vol. 41., no. 2. (2014) 235., 275.

¹⁷⁸ *Langdon v. Google Corporation Inc., Yahoo! Inc., Microsoft Corporation Inc.*, no. 06-319-JJF (2007).

¹⁷⁹ Uo. 7. bek.

nyom nélkül eltűntek.¹⁸⁰ A Google javára írandó, hogy néhány év elteltével végül – a kínai kormány megszorodó, saját polgárait érintő adatkérései miatt – elhagyta az országot,¹⁸¹ de önmagában az, hogy a gyümölcsöző üzleti befektetés érdekében politikai cenzúrára vetemedett, rémisztő képet fest a keresőmotorok hatalmáról és nyilvánosságra gyakorolt befolyásáról.

A kínai állam által fejlesztett és tulajdonolt keresőmotor ügye is eljutott egy magas szintű amerikai bírósáig. A *Zhang v. Baidu* ügyben¹⁸² egy New York-i székhelyű civil szervezet perelte be a kínai Baidu keresőmotor szolgáltatóját, amiért a szervezet által az interneten közzétett, a kínai kormányzattal szemben kritikus tartalmakat a Baidu nem listázta ki keresési eredményei között. A felperes szerint ezzel több szövetségi törvényt is megsértett, megvalósítva többek között pl. az összeesküvést szabadságjog megsértésére¹⁸³ és a szabadságjog megsértését faji alapon.¹⁸⁴ A bíróság ítéletében ezúttal is a keresőmotor javára foglalt állást, rögzítve, hogy a tartalmak közötti szelekció a szolgáltató szólásszabadságának része, és az Első Alkotmánykiegészítés védelmét élvezzi, a keresőmotor döntése pedig szerkesztői döntés.¹⁸⁵ Bár illeszkedik a tárgyban született amerikai bírósági állásfoglalásokhoz, van abban valami borzongató, ahogyan az állami cenzúra ezúttal nem ellenséget, hanem éppen ellenkezőleg, erős szövetségest talál a szólásszabadság jogával kapcsolatos jogi doktrínában.

5. Összefoglalás

Ahogy Kohl megjegyzi, a gazdasági és a kormányzati szereplők egyaránt erős, potenciálisan ellenállhatatlan nyomást gyakorolhatnak a keresőmotorokra, ami felerősíti és a demokrácia számára nem kívánatos irányba terelheti kapuőri szerepüket.¹⁸⁶

Aligha vitatható, hogy a keresőmotor szerkesztő. Erre utal 1) a felhasználókat sértő (pornográf, erőszakos stb.) tartalmak előzetes, önszabályozáson alapuló szűrése; 2) a szerzői vagy személyiségi jogokat sértő, más szempontból jogellenes tartalmak linkeinek eltávolításában játszott szerepük, és 3) a találati lista saját vagy mások érdekében végzett manipulációjának lehetősége is. Ezen tevékenységek persze nem moshatók össze: az 1) és a 3) a keresőmotor saját döntéséből fakad, a 2) pedig az állam kötelezésére történik. Közös azonban bennük az, hogy a keresőmotor ezekben az esetekben eltér meghirdetett krédójától, és a felhasználó számára leginkább releváns tartalmak listájának összeállításában külső szempontok befolyásolják. Ez pedig egyfajta sajátos szerkesztés, ami, párosulva a keresőmotorok az internetes nyilvánosságban betöltött kiemelt szerepével, rendkívül befolyásos és a legkevésbé sem passzív szereplővé emelik azt.

¹⁸⁰ GRIMMELMANN i. m. 947–950.

¹⁸¹ Google and China. *The New York Times*, 2010. március 23., <https://www.nytimes.com/2010/03/24/opinion/24wed2.html>

¹⁸² *Zhang v. Baidu* i. m.

¹⁸³ 42 USC § 1985.

¹⁸⁴ 42 USC § 1981.

¹⁸⁵ *Zhang v. Baidu* i. m. 6.

¹⁸⁶ KOHL i. m. 234.

A tevékenység szerkesztői jellegének elismerése azonban csak az Egyesült Államokban biztosít védelmet a jogi szabályozás beavatkozása alól. Még ha a tanulmány elején említett szerkesztő-analógiát fogadjuk is el, az önálló véleménnyel rendelkező, sajátos médiának tekintett keresőmotorokon az európai felfogás szerint a média-szabályozás főbb elvei, célkitűzései számon kérhetők lesznek. A Grimmelmann által javasolt megoldás, a tanácsadó-analógia gyakorlatba való átültetése viszont az Első Alkotmánykiegészítés hatálya alatt is megnyitná a kaput a szabályozásnak a keresőmotorok területére való beszüremkedéséhez.

